

DE GRIETMANNEN

IN

FRIESLAND.

*Bijdrage tot de Kennis en Waardering
van het Plattelands-Bestuur der
Grietenijen in die Provincie.*

*Tonghe, waer wildy henen? Vrieslandt,
dat nu gherust is, in roere stellen? Waerom is
hy in zyn eyghen dinghen so blindt, daer
hy in die van ander luyden soo scherpsich-
tich is als een Arent, oft eenigh Serpent?*

*Ick soecke hier oprechtigheyt, ende Chris-
telycke billicheydt. Want wanneer het ge-
moedt met haet ende nijdt gequelt oft inge-
nomen is, soo en kan het niet rechtvee-
delick oordeelen. Ja het duydt selfs de beste
dingen ten quaedtsten.*

JANUS DRUSIUS.

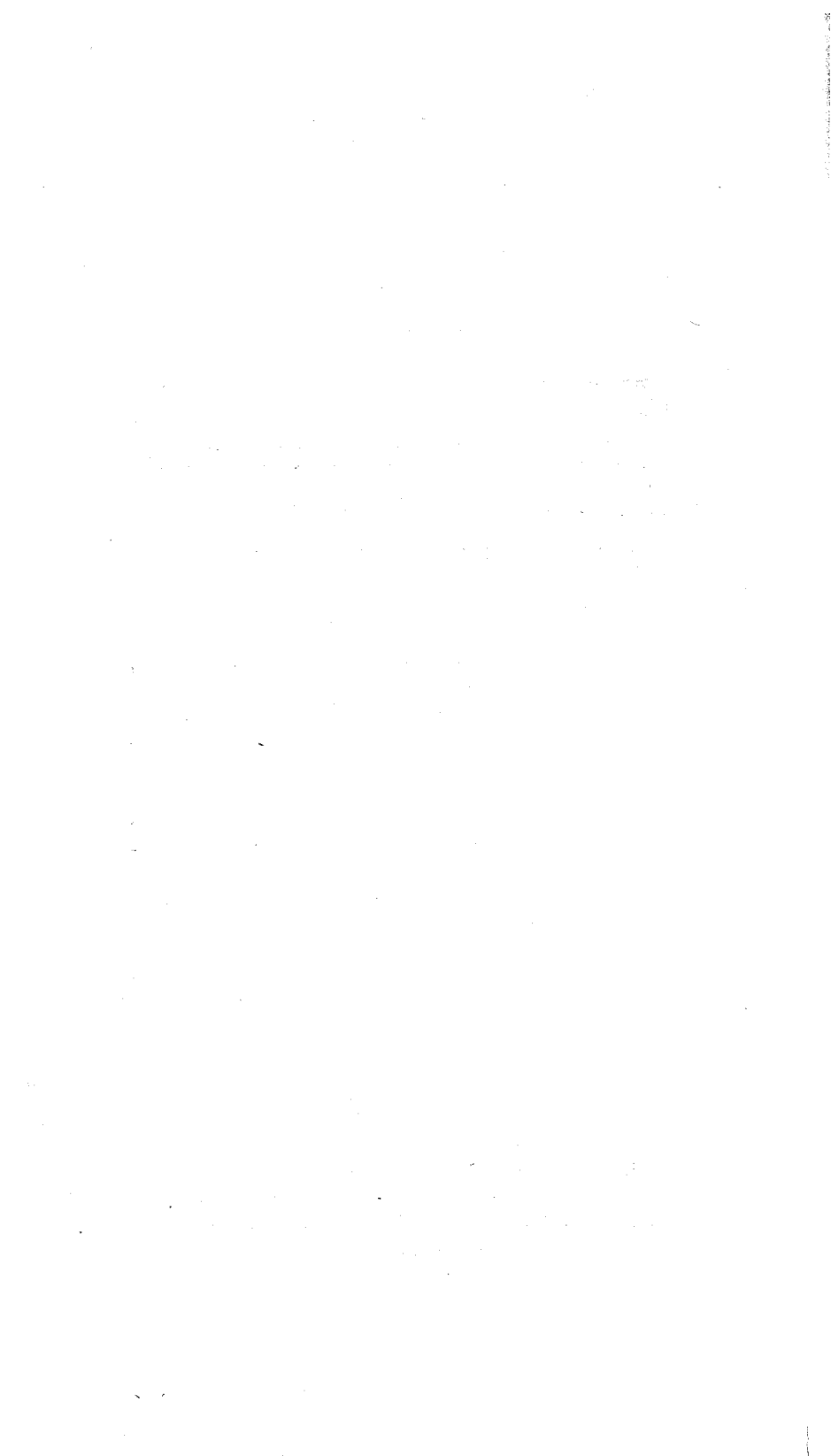

GEDRUKT VOOR REKENING VAN DE SCHRIJVERS

EN TE BEKOMEN BIJ

W. EEKHOFF TE LEEUWARDEN.

Nov. 1848.

DE GRIETMANNEN

IN

F R I E S L A N D.

Gewis, wij Nederlanders kunnen den Opperbestuurder der volken niet genoeg dankbaar zijn voor de inwendige rust en maatschappelijke orde, welke ons vaderland mag blijven genieten, te midden der meestal onbepaalde woelingen veler volken van *Europa*. Met vaderlandsch gevoel mogen wij ons bovendien verheugen, dat het gewichtig werk der Grondwets-herziening zoo spoedig, zoo waardig en met zooveel kalmte is tot stand gebragt. Voor het heil des volks (de hoogste wet) mogen wij voorzeker daarvan in den vervolge groote verbeteringen hopen, welke tevens strekken om de bestaande dynastie te bevestigen.

Dat volk heeft bij deze gelegenheid meerdere staatkundige regten bekomen. Maar zal het daarvan *in alles* een verstandig gebruik maken? Of zal het, althans in den eersten tijd, geene blijken geven, dat het, uit onbedrevenheid en gebrek aan ondervinding, al te onvoorzigtig ijvert om *af te breken*, om te *verwerpen* wat bestaat, wat eeuwen bestaan heeft, en waarvan de deugden en voordeelen grooter zijn, doch minder in het oog vallen dan de gebreken en nadeelen? Deze laatste te verbeteren, en niets te verwerpen vóór men zekerheid hebbe, dat men iets beters daarvoor in de plaats zal bekomen, — dit moet de zucht zijn van allen, die het met de openbare orde wèl meenen.

Maar — maar onze tijd is een tijd van onrust, van beweging, van zucht naar verandering! Is het vreemd, dat de gemoederen opgewekt, de hartstogten gaande gemaakt en de geestdrift aangevuurd wordt, om in één oogenblik alles te veranderen en — meent men — te verbeteren naar de inzichten van die oogenblikkelijke opgewondenheid? Ook in *Friesland* hebben eenigen zich tot dit doel vereenigd. Wij juichen hunne pogingen toe; wij willen ze zelfs ondersteunen: maar wij willen het doen met die bescheidenheid, met dien beraden ernst, welke *Friezen* voegt, die ook nu hun karakter niet moeten verloochenen, en die boven alles moeten zorgen, in alles *regtvaardig* te zijn. Wij bedoelen

hiermede, dat men niets veroordeele, wat men niet onderzoekt heeft en grondig kent; — dat men geenen staatsvorm geheel verwerpe, welke met eenige wijziging kan verbeterd worden, — en dat men verstandig onderscheide, of de gebreken in eenigen tak van *Bestuur* eigen zijn aan dien vorm of wijze van bestuur, dan of zij een gevolg zijn van de onbekwaamheid der *Bestuurders*. Nooit bestond er een volmaakte regeringsvorm en nimmer zal zij er komen; maar ook nooit was er een Bestuur zóó voortreffelijk in aard en vorm, en geschikt om het welzijn des lands te bevorderen, hetwelk niet door de verkeerdheid der *Bestuurders* het misnoegen der ingezetenen kon opwekken.

Men make dus wel onderscheid tusschen zaken en personen, en houde in het oog, dat zoolang *menschen* een bestuur uitmaken, welke bloot staan aan menschelijke onvolkomenheid, dwaling en verkeerdheid, — dat er zóó lang ook gebreken zullen blijven bestaan, welke de schranderste berisper *zelf* niet zou kunnen verbeteren. Naauwkeurig bekend met den loop der zaken, zou hij tot de overtuiging komen, dat ook velerlei uiteenlopende belangen en bepalingen een Bestuur dikwijls *verhinderen* zóó te handelen, als het zou willen doen; en dat er in het beleid van zaken (voor velen onzichtbare) *bezwaren* bestaan, welke geene menschelijke magt uit den weg kan ruimen. De regtvaardigheid eischt van ons, dat wij bij de achting, aan een wettig lands- of plaatselijk bestuur verschuldigd, ook eene mate van inschikkelijkheid en vertrouwen voegen. Onze eigene rust, als burgers van den staat, zullen wij daardoor bevorderen, in tegenstelling van de onrust, wantrouwen en tegenstrevige betweterij, waarmede velen jegens hunne bestuurders gezind zijn.

Zeer wenschelijk zou dit zijn voor den burger in het algemeen in deze dagen van woeling. Hoe nuttig de opwekking van het staatsburgerlijk leven ook moge zijn, — te velen wagen er hunne eigene rust en genoegen aan; te velen willen niet enkel hervormen, maar afbreken en afwerpen, zonder nog wat beters te hebben; te velen willen te veel, en maken zich door overdrevene, onbekookte en uit de lucht gegrepene voorstellen bespottelijk (*). Maar anderen onder-

(*) Is het niet inderdaad bevreemdend, dezer dagen in eene aanzienlijke bijeenkomst van kiesbevoegden, die zich vereenigden met het doel, om hunne keuze van leden der tweede kamer

mijnen de rust en het vertrouwen van den stillen burger op zijne bestuurders, door eene eenzijdige, onware of hatelijke voorstelling in de dagbladen, welke bovendien meer op enkele *Bestuurders* dan op den vorm van het *Bestuur* gegrond is, en die daarom onvoorzigtig, onregtvaardig en hoogst schadelijk voor de openbare orde en rust genoemd mag worden.

Hoezeer wij betuigen ook vrijzinnige beginselen te zijn toegedaan; hoezeer wij achting hebben voor hen, die zich, onder den naam van »liberale mannen», uit verschillende oorden van *Friesland* vereenigden, ter bevordering van het politiek leven in dit gewest: — wij moeten hun echter in overweging geven, of zij ook achting en daardoor vertrouwen bij het algemeen zullen verwerven of behouden, wanneer sommige hunner heetste ijveraars dergelijke middelen ter bereiking van hun doel te baat nemen. Reeds vroeger, maar vooral in de *Prov. Friesche Courant* van 2 November 1848, heeft men aanvallen op de *Grietmannen* in *Friesland* gedaan op eene wijze, welke weinig geschikt is, om de schrijvers daarvan achting en vertrouwen te schenken, dewijl waarheid en regtvaardigheid kenmerken moeten zijn van ieder, die voor het algemeen belang goede bedoelingen wil voorstaan. Waar deze kennelijk ontbreken, waar eene verkeerde voorstelling en ongegronde beschuldiging overtuiging en overeenstemming zoeken te verwekken, daar mag men aan de zuiverheid dier bedoelingen twijfelen; daar wordt men de goede trouw der Schrijvers verdenken. Dan wordt het pligt zich daartegen te verzetten.

Want waar ter wereld, vragen wij, zou een bestuur, uit 32 personen zamengesteld, bestaan, waaronder niet enkele kunnen zijn, wier onkunde, dwalingen of verkeerdheden weleens aanleiding geven tot misnoegen? Wie de waarheid voorstaat, zal echter de gebreken van *eenigen* niet aan *allen* willen wijten, en wie regtvaardig wil zijn, zal die gebreken van sommige *Bestuurders* (*qua persoon*) niet aan den aard en vorm van *Bestuur* willen toerekenen. Al mogten wij kunnen toegeven, dat er enkele gebreken bestaan, welke eigen zijn aan den vorm der Grietenij-besturen, en dat er aanmerkingen te maken zijn op het gedrag en de handelingen van sommige *Grietmannen*, — zou dit zelfde ook niet van

te regelen, eene partij te hooren ijveren voor de afschaffing van de *Handelmaatschappij* en van de *Ned. Bank*? Hoe weinigen toch zijn hier in staat, om dergelijke belangrijke instellingen te beoordeelen!

toepassing zijn op het bestuur der plattelands-gemeenten in andere provinciën, waar een veel grooter getal *Burgemeesters* ook faalbare menschen zijn?

Nadat anderen hun gevoelen *tegen* de zaak geuit hebben, gunne men de Schrijvers van dit geschrift de vrijheid, mede te deelen, wat er ook *voor* de zaak valt te zeggen, opdat het algemeen in staat zij een billijk en regtvaardig oordeel te vellen. Het strekke mede, om den kwaden dunk weg te nemen omtrent personen, die door den Koning aan het hoofd hunner gemeente gesteld zijn; die wij als zoodanig moeten eerbiedigen, en die regt hebben, van ieder man van verstand, bekwaamheid en opvoeding te verwachten, dat hij, des bevoegd, verbeteringen voorstelle in den vorm der plaatselijke besturen, maar dat hij het publiek niet *tegen hen* inneme, of *tegen hen* opzette door eene hatelijke voorstelling van personeele daden, die meer aan sommige Grietmannen dan aan de Grietenij-besturen kunnen te wijten zijn. Immers de goede geest der ingezetenen en het vertrouwen op hunne overheden mag nimmer worden ondermijnd; en gevaarlijk, zoo niet misdadig mag het genoemd worden, die op te offeren aan het streven naar eene altijd denkbeeldige volmaaktheid, die hier wel immer onbereikbaar zal zijn. Inderdaad, zij spelen een gevaarlijk spel, die de kolommen van een dagblad vullen met politieke beschouwingen, onder den schijn van 's volks *belang* te bevorderen, en die te gelijk door verkeerde voorstellingen de *rust* en de *steun* des volks belagen. Thans vooral toch heeft het openbaar gezag het vertrouwen des volks noodig, om kracht en invloed te bezitten ter bescherming van de regten des volks. En is het verstandig dát gezag van zijne steunsels te berooven? Waarlijk, zulke schrijvers vergeten de les van MAZARIN: »eerbiedig u zelve en een ander zal u eerbiedigen»; en, voegen daarbij: »eerbiedig ook anderen in hunne regten, en gij zult in de uwe geëerbiedigd worden.»

Zonder onze gevoelens als onfeilbaar op te dringen, en gaarne een ander de zelfde vrijheid gunnende, welke wij voor ons zelve verlangen, meenen wij het volgende voor waarheid te moeten houden. Wij deelen die overtuiging mede, ook ter verdediging van eene zaak, welke door sommigen is aangerand, en wier meening ingang vond bij hen, die niet in staat waren de gegrondheid dier ongunstige oordeelvelling te onderzoeken. Zelfs hebben wij in een Hollandsch Dag-

blad, *de Lichtstraal*, No. 9, de verkeerde gevolgtrekking gelezen, dat de bezwaren tegen de Grietenij-besturen wel gegrond moeten zijn, omdat niemand het tegendeel aantoot of die bezwaren wederlegt. De *Regtvaardigheid*, die wij als menschen, maar bovenal als Christenen, behooren te eerbiedigen, verplicht ons, de waarheid uit voor- en tegenspraak na te sporen.

Wij hebben ons voorgenomen, de volgende vragen zoo kort mogelijk te beantwoorden :

I.

Wat zijn de Grietmannen in de Grietenijbesturen ?

Bij al de vrijzinnige gevoelens, welke men het volk, als partij van of tegen de regering, thans zoekt in te boezemen; bij al de zucht naar verandering en omverwerping van het bestaande, moet men waarlijk beschroomd zijn, om de oudheid of duurzaamheid van een regeringsvorm als een bewijs voor zijne deugdzzaamheid te doen gelden. En toch, de verdeling van de provincie *Friesland* in 30 (of thans met de eilanden in 32) Grietenijen is welligt de oudste vorm van bestuur in ons Vaderland. Voorzeker moeten deze verdeling en die wijze van beheer, op den aard en den natuurlijke toestand van dit gewest gegrond, in zichzelf eene innerlijke waarde bezitten, welke, ondanks den stroom der tijden, bijna zes eeuwen verduurde, en eigen werd aan den geest der ingezetenen, wier *meerendeel* nog dezen vorm noode afgeschafte zou zien. Omstreeks den jare 1250 reeds werd *Friesland* in nagenoeg de zelfde als de tegenwoordige Grietenijen verdeeld. Vandaar, dat de geschiedenis, de burgerlijke en maatschappelijke belangen der ingezetenen, de wederzijdsche regten en verplichtingen, de onderlinge overeenkomsten omtrent gemeenschappelijk bezit of onderhoud en zoo veel meer, innig verbonden zijn met dezen vorm en die eenmaal vastgestelde grenzen. Zelfs het karakter, de aard, de taal en de belangen der bewoners van elke Grietenij hebben hunne eigenaardigheden, welke met dien vorm naauw zamenhangen, en waarvan de verbreking in vele opzichten noch staatkundig noch hun aangenaam zou zijn. Evenzoo zijn ook de geschiedenis en het belang der Grietenijen naauw verwant met die der aanzienlijke Friesche Geslachten, waaruit een aantal Grietmannen, waaronder *beroemde Staats-*

lieden, zijn voortgesproten, wier uitstekende bekwaamheden en belangrijke verrigtingen eervol vermeld zijn in *TE WATER, Verbond der Edelen*, SCHELTEMA, *Staatkundig Nederland*, VAN SMINIA, *Naamlijst der Grietmannen* enz. (*) Door die Staatsmannen uit dezen stand is zeer veel gedaan, om het heil des vaderlands en vooral de bijzondere belangen van *Friesland* te bevorderen, zoodat de eer en achting, welke nog den naam van Grietman worden toegedragen, een uitvloeisel zijn van de dankbare herinnering van hetgeen vroeger door hen voor het welzijn des lands en der Grietenijen is verrigt. Dáárom staan de namen van vele leden dier familiën nog, als weldoeners van Grietenijen of bijzondere dorpen, met onvergankelijk schrift in de dankbare harten der met hen naauw vereenigde ingezetenen gegrift. Ja, wij mogen er bijvoegen, nog zijn vele dier familiën de steun en hunne huizen een sieraad veler dorpen, wier belang grootelijks zou lijden, wanneer, door de opheffing van de Grietenijen, die band werd van-een gereten.

Van omstreeks 1250 tot 1795 bleef deze regeringsvorm, waaraan destijds ook de judicieele magt of het Nedergeregt was verbonden, onafgebroken bestaan. Bij al de klagten over de gebreken in de regering, welke de omwenteling vooraf gingen, waren er wel grieven tegen vele misbruiken in de besturen en de te uitgestrekte magt van vele aanzienlijke personen in den staat; doch er zijn ons geene bekend tegen dezen vorm van bestuur, *qua bestuur*. In die volksberoeving kon echter deze vorm niet blijven bestaan, waar alles veranderd moest worden. Maar wat daarvoor in de plaats gesteld werd, mag ook nu, voor de toekomst, nog wel ten

(*) Wie met dit onderwerp nader bekend wil worden, en vooral de vroegere geschiedenis en verplichtingen der Grietmannen en hun ambt wenschte te kennen, verwijzen wij naar de volgende werken:

Statuten, Ordonnantien enz. van *Friesland*, Titel II; c. l. VAN BEYMA, *Tractatus de Grietmannis*, 1780; ROEKE SJOERDS, *Alg. Beschrijv. van Friesland*, Leeuw. 1767, II 384; *Tegenwoordige Staat van Friesland*. Harl. 1785, I 130, IV 216; H. B. VAN SMINIA, *Nieuwe Naamlijst van Grietmannen van de vroegste tijden tot 1795*, Leeuw. 1837, Inleiding. In deze werken wordt de naam van *Grietman* afgeleid van het oud-friesche woord *greta*, hetwelk beregten, voor regt dagen, beschuldigen zou beteekenen, zoodat *geregtmannen* of hoofd van het plaatselijk geregt de verklaring zou zijn van den naam.

waarschuwend voorbeeld verstrekken van de waggelende onbestendigheid der vormen, wanneer men eens een vast en veilig pad verlaten heeft. Allerlei soorten van bestuur, Drosten, Baljuwen, Maires, Schouten enz., allerlei verdelingen wisselden elkander af, zoodat werkelijk aan het verlangen der ingezetenen en het belang des lands werd voldaan, toen in 1816 weder de oude vorm der Grietenij-besturen hersteld werd. Aan een Grietman, met twee of drie Assessoren en drie, vier of vijf leden van den Raad, die te zamen den Grietenij-Raad uitmaakten, aan wien een Secretaris en Ontvanger werden toegevoegd, was het bestuur weder opgedragen van de aloude Grietenijen, hoewel de Grietman nu op verre na niet met het zelfde gezag was bekleed, hetwelk vroeger aan deze betrekking was verbonden. En ieder, die met de inrigting van deze Gemeente-besturen bekend is, zal moeten toestemmen, dat zij, onder al de verschillende vormen van beheer, vele voortreffelijke eigenschappen in zich vereenigen.

»Maar hoedanig is dan de aard van het ambt en welke zijn de verplichtingen van een Grietman?» zullen velen wellicht vragen. Bij het *Reglement op het bestuur ten platten lande in Friesland*, vastgesteld bij 's Konings besluit van den 23 Julij 1825, No. 132, spreekt art. 51 deswege aldus:

»De Grietman is belast met de zorg voor de uitvoering van alles, waartoe de Grietenij-Raad mogt hebben besloten, en hij oefent voorts uit het dagelijks Bestuur, en het op-pertoezigt in alles, wat de gewoone Policie, de handhaving en uitvoering der keuren, de beheering van de geldmiddelen, gebouwen en andere eigendommen der Grietenij, en het behoud van der Grietenij-regten betreft, en in het algemeen over alles, het geen bij dit Reglement niet bijzonderlijk aan den Grietenij-Raad is opgedragen en toegekend, en zulks alles overeenkomstig de algemeene Wetten en bepalingen, omtrent het uitoefenen van dat bestuur, en op-pertoezigt bestaande, of die verder gemaakt zullen worden.»

»Hij gaat in de voorsz. verrigtingen alleen te werk, of gezamenlijk met Assessoren, naar gelang van hetgeen bij de volgende artikelen zal gezegd worden.»

De eerstvolgende artikelen hebben nu verder betrekking op zijne zorg over de stookplaatsen, brandspuiten, gezondheid, ziekten, broodzetting, maten en gewigten, schouwen van wegen, straten, vaarten enz. enz.

»Is dat alles?» zal welligt menigeen vragen, die zich

verkeerdelijk een veel hooger en dunk van de betrekking van Grietman had voorgesteld. » Dan is hij immers *het zelfde* als een *Burgemeester* eener plattelands-gemeente in eene andere provincie ? »

Juist, dat is ook zoo; hij is niets anders; en om dit duidelijk voor het algemeen te bewijzen, zouden wij, enkel met verandering van naam, hier *letterlijk de zelfde* woorden uit het algemeen *Reglement op het Bestuur ten platten lande* kunnen mededeelen. Voor de afwisseling echter willen wij hier tegen stellen de beschrijving van het ambt en de verplichtingen eens Burgemeesters ten platten lande in alle andere provinciën van *Nederland*, zoo als die voorkomt in *VOGELSANG, Handboek voor de Plaatselijke Besturen ten platten lande*, Dordr. 1843, 1^e dl. bl. 82:

» De burgemeester kan gezegd worden, de vertegenwoordiger der kroon te zijn in de gemeente, en is bekleed met de uitvoerende magt. — Hij toch heeft het oppertoezicht in alles, wat de gewone policie, de handhaving en uitvoering der keuren, de beheering der plaatselijke geldmiddelen, gebouwen en andere eigendommen, en het behoud der gemeente-regten betreft, en in het algemeen over alles, hetgeen niet bijzonder aan den gemeente-raad is opgedragen en toegekend, en dit alles in overeenstemming met de algemeene wetten en bepalingen, omtrent het uitoefenen van dat bestuur in kracht.»

» Hem ook is de zorg opgedragen voor de uitvoering van alles, waartoe de gemeente-raad heeft besloten. — Hij oefent het dagelijksch bestuur uit, hetzij alleen, hetzij gezamentlijk met de assessoren, al naar mate hem dit is voorgeschreven.»

» De burgemeester zorgt voor de opvolging van de bepalingen, voorgeschreven, ten opzichte der gezondheid, ziekten, stookplaatsen, behandeling van vuur en licht, brandspuiten, broodzetting, veeren, voerlieden, vaartuigen” enz. enz. met velerlei bepalingen meer.

Wat dunkt u, lezer! oordeel nu zelf uit deze aanhalingen: kunt ge vinden, dat er onderscheid bestaat tusschen het ambt en de verplichtingen van een *Grietman* in *Friesland* en een *Burgemeester* op het land in eenige andere provincie? Wat moet ge nu denken van hen, die door hun schrijven het volk zoeken op te ruijen, ten einde de afschaffing van de Grietenij-besturen te verlangen? Over hunne verdere bezwaren zullen we nader spreken. Moeten wij het er niet voor houden, dat zij even wederstrevig zullen blij-

ven, wanneer de grootere Grietenijen door kleinere Gemeenten werden vervangen, welke hunne eigenaardige gebreken met zich zouden brengen?

Als een onomstootelijk bewijs, dat de betrekking van *Grietman* in *Friesland* geheel de zelfde is als die van *Burgemeester* elders, en dat de Grietenij-besturen even zoo naauwkeurig overeenstemmen met de Gemeente-besturen in andere provincien, — meenen wij hier nog te moeten aanvoeren: 1°. dat bij Koninklijk Besluit van 23 Julij 1825, N°. 132, is vastgesteld een *Reglement op het Bestuur ten platten lande* (*), voor alle provinciën des rijks op gelijken voet; — 2°. dat bij art. 1 daarvan de Koning zich had voorbehouden, om de provinciën in zoodanige Gemeenten te verdeelen, als, na raadpleging met de Staten der provinciën, nader zou worden vastgesteld (†); — 3°. dat de Koning diensvolgens (uit overweging, dat plaatselijke omstandigheden en belangen de vormen wijzigen) heeft goedgevonden, om in *Gelderland* enz. bovendien *Districts-Commissarissen* of tusschen-ambtenaren aan te stellen, en om in *Friesland* de verdeling in gemeenten, welke van ouds *Grietenijen* werden genoemd, goed te keuren en te bevestigen; evenwel behoudens de onveranderlijke verpligting tot aanneming van het zelfde Reglement, dat voor alle provinciën zonder onderscheid was vastgesteld; — 4°. dat dien ten gevolge dit zelfde Reglement ten behoeve van *Friesland* is gedrukt en ingevoerd, evenwel met de eenvoudige verandering van den naam van *Grietman* in plaats van *Burgemeester*; met weglating van de artikelen omtrent de Heerlijke Regten, welke (ten blyke van het mindere gezag der Heeren en de meerdere vrijheid der ingezetenen in *Friesland*) in deze provincie niet bestonden, en met bijvoeging van een enkel artikel omtrent de Eilanden; — en 5°. dat, tot een

(*) Dit algemeen Reglement is gedrukt in het *Bijvoegsel tot het Staatsblad*, XIIe dl. 1e st. 1825, bl. 87 en bij LUTTENBERG, *Vervolg op het Groot Plakkaatboek: Bestuur in de Gemeenten*, 123. Uit de daarbij gevoegde Aanteekeningen blijkt zonneklaar, dat de veranderingen ten behoeve van *Friesland* daarin gemaakt, in niets meer dan in de verandering van naam, de weglating der Heerlijkheden en de bijvoeging der Eilanden bestaan.

(†) In art. I van het daarbij gevoegd Kon. Besluit komt mede voor: »(behoudens de bijzondere wijzigingen ten opzichte van dat bestuur in eene of andere gemeente, bij afzonderlijke besluiten door ons vast te stellen).»

kenmerk van de overigens volkomene gelijkheid dier Reglementen, het slot van art. 7, hetwelk zeker op geen Grietman ooit van toepassing zou worden, dat, namelijk, die betrekking onvereinigbaar zou zijn »met de beroepen van »korenmolenaar, brood- of meelverkooper en van herbergier »of tapper,» onveranderd is gelaten.

Hieruit volgt dus duidelijk: 1°. dat het onderscheid tusschen de *Grietenijen* in deze en de *Gemeenten* in andere provinciën in niets meer bestaat dan in eene bloote verwisseling van *Naam*; 2°. dat echter die *Grietenijen* in o m v a n g veel uitgestrekter en aanzienlijker zijn, dan de meeste *Gemeenten* elders, zoodat andere provinciën veel g r o o t e r g e t a l *Gemeenten* bekwamen, en 3°. dat, ten gevolge daarvan, aan het bestuur dier veel grootere *Grietenijen* en bijzonder aan de betrekking van *Grietman* meerdere zorg en moeite verbonden is, maar tevens, dat daartoe ook meerdere bekwaamheid en waardigheid wordt vereischt.

Elders moge men dus het bestuur eener kleine gemeente aan een wel-onderwezen landbouwer kunnen toevertrouwen, — in deze provincie is het steeds nuttig en voor de ware belangen der ingezetenen dienstig geweest, dat de *Grietslieden* mannen waren van afkomst, bekwaamheid en vermogen, afstammende van ouders, wier bezittingen in de *grietenij* waren gevestigd, of die, bij gebreke daarvan, zelve door aankoop van eigendommen hun belang met dat der ingezetenen zoodanig hebben verbonden, dat daardoor wederkeerig een zeer gunstig werkende band is ontstaan. Wij durven ronduit verklaren, dat dit in het meerendeel der *grietenijen* nog het geval is, en dat daarop slechts weinige uitzonderingen zijn.

Zoowel te dezen aanzien als in andere opzichten meenen wij veilig te kunnen besluiten, dat deze wijze van bestuur van het platte land dezer provincie in aard en strekking geheel overeenkomt met de gemeente-besturen in andere provinciën; — dat het onwaarheid is, wanneer men de zaak anders wil voordragen; — dat die besturen, naar den aard des bodems en vele belangen der ingezetenen gewijzigd, voor deze provincie noodig en hare welvaart bevorderlijk zijn; en dat, indien de Regering mogt goedvinden, de *Grietenij*-besturen in *Friesland* op te heffen en door kleinere *Gemeenten* te doen vervangen, dit noch in het welbegrepen belang van den staat, noch in het belang der ingezetenen zou zijn; terwijl wij durven voorspellen, dat de *Friezen* zelve van die verandering groote spijt zouden hebben.

Welke bezwaren zijn er tegen de Grietenij-besturen en de Grietmannen ingebracht, en in hoeverre zijn die gegrond?

Gelijk alle belastingen als een last, zoo kunnen ook alle Besturen, die verplicht zijn, de ingezetenen bij hunne verplichtingen jegens den staat, de provincie en de gemeente te houden, beschouwd worden als een hinderlijke band, die knelt, als een last, die bezwaart, en die men gaarne zou willen afwerpen, als onze mede-ingezetenen bij het tegendeel geen belang hadden. Het knellende van dien band, het bezwarende van dien last kan echter veel verminderd worden door de manier en de verstandige wijze, waarop wij ze dragen, maar nog meer, door de vormen en personen, welke het bestuur uitmaken. Waar vooral de laatste verstandige en bekwame lieden zijn, doordrongen van het gewigt van hun ambt, en van hunne roeping, niet slechts om het belang van den staat en van de gemeente, maar ook dat der ingezetenen te bevorderen, maar bovenal, om door eene billijke en inschikkelijke toepassing van de wetten het wigt der lasten te verligten, — dáár is het eene edele taak aan het hoofd des bestuurs geplaatst te zijn; dáár strekken zij ten zegen van een volk, dat zijne bestuurders met eere, hoogachting en erkentenis beloont.

Waarlijk, wij durven gerust verklaren, dat dit in de meeste grietenijen het geval is, en dat de Friezen, over het algemeen, groote reden hebben, zich over waardige hoofden van het bestuur te mogen verheugen. Doch zouden er, gelijk in elken stand, onder de personen in deze betrekking geplaatst, niet enkele zijn, die zich zelve en hun ambt minder tot eer verstrekken, en wier handelingen klagten kunnen opwekken, welke, gevoegd bij de vermeende bezwaren tegen deze wijze van bestuur zelve, aanleiding tot zucht naar verandering hebben gegeven? Wij zullen eerst de bezwaren tegen de zaak en daarna die tegen de personen vermelden.

A. Wij betuigen oprecht, angstvallig gezocht te hebben naar al de bezwaren, welke omtrent den *vorm van bestuur* der grietenijen of in openbaren druk of mondeling zijn geuit, en verklaren, dat ons hieromtrent geene andere bekend zijn geworden dan slechts deze twee:

1. Dat de Grietenij-besturen te kostbaar en de Gemeente-besturen in andere provinciën goedkooper zijn, en

2. Dat sommige Grietenijen te groot zijn, zoodat de ingezetenen, die het verst van de hoofdplaats der Grietenij verwijderd wonen, van dien verren afstand ongerijf hebben, wanneer ze die hoofdplaats moeten bezoeken.

1. Daar het laatste een te onbeduidend argument is, om alléén en op zich zelf een hoofdbezwaar uit te maken, zoo blijft vooral het eerste over, en is het hoofdbezwaar tegen de Grietenij-besturen alzoo eene bloot finantieele kwestie geworden. Om deze te beoordeelen moeten cijfers spreken.

In *Friesland* staat de bevolking ten platten lande tegenover die der steden als 3 tot 1. Op den 1 Januarij 1847 beliep namelijk de eerste 185,342 en de laatste 61,270 zielen. Hieruit volgt, dat ieder der 30 Grietenijen door elkander op eene bevolking van ruim 6000 zielen gesteld moet worden.

In 1840 was dit getal 5550 zielen en bedroegen de kosten op het bestuur der gemeenten (de jaarwedden van den Grietman, den Secretaris, de Assessoren, Leden van den Raad, Grietenij-Ontvanger en andere suppoosten, benevens huishoudelijk bestuur) toen eene som van *f* 120,000, of *f* 4,000 voor elke Grietenij.

In *Noord-Holland*, welke provincie in 1840, bij eene bevolking van 157,710 zielen op het land, verdeeld was in 136 gemeenten, beliepen toen die kosten in een tiental gemeenten, uitmakende eene bevolking van 28,600 zielen, eene som van *f* 19,640. Dit getal zielen, door vermenigvuldiging met 6,5 tot 185,900 (overeenkomstig *Friesland*) gebragt, en evenzoo deze som, levert bij vergelijking de uitkomst op, dat die kosten dáár *f* 128,660 zouden hebben bedragen, zoodat men hieruit kan opmaken, dat de kosten van het plattelandsbestuur in *Noord-Holland* hooger zijn dan in *Friesland*.

De provincie *Groningen* telde in 1840 56 gemeenten met eene bevolking van ruim 142,000 zielen op eene uitgestrektheid van 227,000 bunders, terwijl *Friesland* toen met 166,293 zielen op eene uitgestrektheid van 309,753 bunders, slechts 30 gemeenten had. De kosten van het bestuur in de provincie *Groningen* mogen dus minder zijn in evenredigheid der zielen, — de uitgestrektheid lands en vooral het groot getal dorpen in *Friesland* in aanmerking genomen, zal dit zeker een gering verschil opleveren.

Wij hopen dat het aangevoerde (zoover wij die opgaven konden magtig worden) genoegzaam moge zijn, ter wederlegging

van het voorgewende bezwaar over de »schroomelijke kostbaarheid» van de Grietenij-besturen. En al verschilde dit eenige honderd guldens op ieder, zou dit dan nog wel eene geldige reden kunnen en mogen zijn, om eene kostbare verandering van regeringsvorm tot stand te brengen, om het oude beproefde te verlaten, en om de ingezetenen in zulk eene rijke provincie aan eene proef van eene nieuwe inrigting te wagen, welke met velerlei andere bezwaren zou gepaard gaan?

En dat om te bezuinigen? *Vereenvoudiging* zou het waarlijk niet zijn, om in plaats van een 30- een 80-tal afzonderlijke administratiën te scheppen. Het is vreemd, dat men niet klaagt over de tonnen gouds, welke uit *Friesland* gevoerd worden, om half 's *Gravenhage* mede te onderhouden; terwijl men vergeet, dat die kosten en bijzonder het traktement van den Grietman in de Grietenij blijft en dáár verteerd wordt. Men vergeet nog meer, namelijk, dat de meeste Grietmannen in hunne Grietenijen er nog wel het bedrag van 2, 4, ja zelfs 6 en meer traktementen bij verteren uit hunne *eigene* bezittingen en inkomsten; terwijl ze in de belastingen en omslagen rijkelijk deelen. Hoe vele Grietmannen helpen bovendien niet dagelijks eene massa menschen aan brood, door hen met spitten, graven of anderen veld- of boscharbeid bezig te houden, ook in tijdperken, waarin ze bij geen ander werk kunnen vinden? Hoe vele Grietmannen leggen zich niet op den landbouw en op ontginningen toe, ten einde hun belang met dat der Grietenij te vereenigen, en leven, vruchtbaarheid en werkzaamheid te bevorderen? Hoe vele Grietmannen hebben niet, uit hoofde van hun ambt, in de Grietenij huizen gebouwd waaraan sommigen minder andere meer dan *eene halve tonne gouds* te koste gelegd hebben? En dit alles wil men *voorbij zien*, en zoo vele diensten en deugden met ondankbaarheid beloonen! Of is het geene waarheid, dat er Grietmannen zijn, met *f*1200— traktement, wier huishoudelijke uitgaven wel 6, 8 of 10,000 gld. en meer zullen belooopen? Eene groote ramp zou het dus, ook *finantiëel*, voor vele gemeenten zijn, als de Grietman ten gevolge eener overdrevene en onstaatkundige zucht tot bezuiniging van eenige honderd guldens in het jaar, los gemaakt werd van dat oord, en zijne woonplaats in de stad of elders naar verkiezing vestigde. En zóó verre is het er af, dat de kwaadwillige bewering waarheid zou zijn: »dat er jaarlijks zoo vele duizenden guldens gebragt worden uit de beurs der ingezete-

nen grootendeels in de beurs van eenige weinige familiën" (*). Bevat het omgekeerde niet veel meer waarheid?!

Daar is er eene Grietenij in *Friesland*, wier Raad de vervulling van het vakante Grietmansambt niet wenschte, omdat die betrekking wel ontbeerd, wel door een Assessor waargenomen en alzoo het traktement bespaard kon worden; — maar juist de ongunstige staat van het armwezen en van de geldmiddelen in die Grietenij leveren het bewijs op, dat het, bij afwezigheid van den Grietman, dáár heeft ontbroken aan dat gestadig toezigt, aan die leiding van een bekwaam hoofd, waardoor de zaken niet zouden verachtard zijn, zoodat dit pleit voor de noodzakelijkheid om in die vacature te voorzien.

Wat zou er dus van komen, wanneer de regering het oor leende aan zulke valsche finantieele berekeningen, en als zij het belang der gemeenten aan verkeerde bezuiniging zonder vereenvoudiging opofferde?

Wij weten het, dat velen het wenschelijk achten, dat de traktementen der Grietmannen en vooral ook die der Assessoren en leden van den Raad, die er toch niet al-

(*) Eigenlijk staat er in dat kwaadwaardige en valsch geredeneerde artikel in de *Prov. Friesche Courant* letterlijk: »vijf-» endertig tonnen gouds » heeft het Grietmanschap, sedert zijn herstel, gebragt uit de beurs der ingezetenen grootendeels in » de beurs van eenige weinige familiën, welke zich, bij uitsluiting, tot het Grietmanschap geregtigd achten. » Zulke drogredenen klinken krachtig in het oor van onnadenkenden; maar als de Schrijver ter goeder trouw had gedacht, dan moest hij daar eerst afgetrokken hebben het bedrag van hetgeen een ander dergelijk bestuur zou gekost hebben; dan moest hij niet verzwegen hebben, hoe groot de som is, welke de Burgemeesters, Distrikts-commissarissen, Ambachtsheeren enz. elders in die jaren genoten; — dan moest hij meer gezond verstand betoond hebben, om te weten, dat dit geene manier van redeneren of betoogen is. Immers, wie zal dwaas genoeg zijn in cijfers te brengen, wat de Koning, of de Ministers, of de Gouverneurs het land sedert 1816 hebben gekost, om daaruit te bewijzen, dat men *voordeeliger* deed, die waardigheden af te schaffen? En welk eene som heeft men in 30 jaren niet aan de *armen* besteed? Moet men dan jegens overheden niet billijker zijn in de schatting van hunne waarde? Met ernst waarschuwen wij tegen zulke Schrijvers, die de ingezetenen trachten op te zetten tegen hunne wettige en achtenswaardige bestuurders, waarvan velen hunne weldoeners zijn.

leén van behoeven te leven, verminderd wierden, om daardoor aan den geest van bezuiniging te gemoet te komen, zoodat het ambt meer een Eerepost wierde. Maar hiertegen staat over: zal men dan voor *alle* Grietenijen bij volgende benoemingen wel geschikte personen, die zich in de steden gevestigd hebben, kunnen overhalen, om, met offering van kosten van vestiging, het bouwen van huizen enz. zich aan het hoofd eener grietenij te plaatsen en in dien stand waardig te leven? Stelt men de bezoldiging te gering en is de regering daarom verplicht enkel personen van vermogen te kiezen boven mannen van bekwaamheid — fluks is dan weder de klacht gereed over den invloed der geldaristocratie, en, even als ten tijde der Schouten, over de karige bezoldiging van verdienstelijke en gewichtige ambtenaren. — Ach! de menschen gelijken zoo dikwijls op dwaze kinderen, die niet weten wat zij willen, maar die toch klagen, en zulks uit gebrek aan kunde, aan verstand en bovenal aan gemis van dien Christelijken zin voor waarheid en regtvaardigheid, welke ons deze wereld tot een paradijs, in plaats van, gelijk nu soms, tot een hel, zou maken!

En dat alles uit zucht voor politiek en finantieel belang, zonder oog op het belang van het algemeen? Hoe bekrompen! Doch genoeg van dit punt.

2. Het tweede bezwaar is, dat de uitgestrektheid van *sommige* Grietenijen een *ongerijf* oplevert voor de ingezetenen, die ver van de hoofdplaats verwijderd wonen.

De regering is wel verplicht voor het belang van de ingezetenen te waken; maar of zij wel verplicht en in staat is, om hun gerijf en gemak in alles te bevorderen, is twijfelachtig; te meer, omdat de eene dit en de andere dat voor zijn gerijf en gemak kan verlangen. Kan dit gepaard gaan, des te beter. Men houde toch in het oog, dat de meeste ingezetenen niet dagelijks, zelfs niet wekelijks, iets met het bestuur noodig hebben, en dat de inschrijving van geboorten, huwelijken of overledenen in de Registers van den Burgerlijken stand voor elk gezin tot de groote zeldzaamheden behoort, waartoe men, door elkander gerekend, slechts ééns in het jaar verplicht is. (*) En om die reden zoude

(*) Ter te gemoetkoming van dit ongerijf is men de ingezetenen waarlijk veelal zeer behulpzaam; terwijl dit bezwaar geheel weggelaten zou kunnen worden, door het houden van Bij-Registers op afgelegene plaatsen.

ééne groote Grietenij in twee of drie kleinere gemeenten met zoo vele afzonderlijke administratiën gesmaldeeld moeten worden, ten *gerijve* der ingezetenen? Waarom vragen de Ooststellingwerfers geen tweede hoofdstad in *Friesland*, dewijl zij van deze eene zoo vër afwonen? Zou het bovendien mogelijk zijn, om uit de bewoners van sommige afgelegene gedeelten van grietenijen een voegzaam Gemeente-bestuur zamen te stellen, waarvan de hoofden in staat zouden zijn met den Gouverneur en Gedeputeerde Staten te correspondeeren, ja zelfs om hunne aanschrijvingen te begrijpen? In ernst, als deze provincie verdeeld *was* in 80 kleine gemeenten, met 80 Burgemeesters, 80 Secretarissen, 160 of 240 Assessoren en nog 160 of 240 leden van den Raad, met alle daarbij verder behoorende personen, dan kunnen wij ons wel voorstellen, dat er verzoeken zouden kunnen ingediend worden, om ontheffing van die massa of dat legertje administrative personen (die allen toch meer of min bezoldigd moeten worden), en om daarvoor de oude en aan deze provincie eigene verdeeling en besturing van Grietenijen terug te erlangen. Die wensch zou billijk zijn, en behooren ingewilligd te worden. Maar het omgekeerde komt ons ongepast voor.

Wij hebben voor onze bewering nog een belangrijk bewijs. Niemand heeft bij de inrigting van de plaatselijke besturen op het land meer belang dan het Provinciaal Bestuur, dat tevens de beste en allezins bevoegde beoordeelaar is, om te beslissen, of deze regeringsvorm goed is en behoort te blijven, dan of hij verkeerd is en door eene betere in Burgemeesterschappen vervangen moet worden. En nu is het uit de jaarlijksche Verslagen van den Gouverneur en Gedeputeerde Staten zoowel als uit alle andere handelingen en betuigingen van het Provinciaal Bestuur genoegzaam bekend, dat het ingenomen is met deze verdeeling en die wijze van beheer, welke vele voortreffelijke eigenschappen, en daaronder ook eenvoudigheid en gemak, in zich vereenigen. *Wanneer toch de Grietenij-besturen verkeerd waren, en eenige andere wijze van bestuur verkieselijker was, dan zouden de Gouverneur en de Staten deswege zeker reeds voor lang voorstellen tot verbetering hebben gedaan.* — Daar de Heer Gouverneur VAN ZUYLEN VAN NIEVELT na rijpe overweging is terug gekomen van zijn voornemen, om daarin eenige verandering te brengen, moet dit argument alléén voldoende zijn, om de gansche zaak in eens te beslissen;

doch het valt in den geest dezer eeuw en is zeer te beklagen, dat vele ingezetenen hunne Overheden geen vertrouwen schenken, en in den dwazen waan verkeerem, dat zij zelve alles veel beter weten, en dat deze niet hartelijk gezind zouden zijn, het waarachtig belang des volks te bevorderen. Men denkt en spreekt nu steeds over de regering, alsof zij onze partij ware, ons en onze belangen vijandig gezind. Hoevele redenen hebben wij Friezen niet, om dat vooroordeel jegens het Provinciaal Bestuur af te leggen!

Bij dit argument voegt nog eene vergelijking voor hen, die gezind zijn, de kleinere Gemeenten boven de grootere Grietenijen de voorkeur te geven. Wij vragen dan: zijn de Provinciale Besturen in andere provinciën, even als dat van *Friesland*, wel zoo zeer met de Plattelands-Gemeenten of Burgemeesterschappen ingenomen, dat zij die goedkeuren en daarin geene verbetering zouden wenschen? Wij antwoorden: *Neen!* en voeren ten bewijze daarvan aan, dat er door sommige Gouverneurs pogingen zijn aangewend, om verschillende kleinere tot ééne grootere gemeente te vereenigen. Wij herinneren hierbij aan de onderhandeling, welke deswege reeds van 1827 tot 1831 tusschen de besturen van verschillende provinciën is gevoerd, met oogmerk om vele kleine gemeenten met andere zamen te voegen, en om het getal gemeenten in *Utrecht* van 92 op 50 te brengen: » ten » einde tot eene meer bepaalde grensscheiding, en tot ver- » mindering van administratie kosten, en alzoo van las- » ten voor de ingezetenen te geraken; den gang der ad- » ministratie te vereenvoudigen en te bespoedigen; min- » der zwaarigheid in het zamenstellen der gemeente-raden » te ontmoeten” enz. (*). Waarom wil men nu *Friesland* voortaan aan de zelfde bezwaren bloot stellen, welke de regering reeds voor 20 jaren in andere provinciën heeft zoeken te verbeteren? Waarom wil men, die antecedenten vergeten? Er is zelfs in den vorigen jare melding gemaakt, dat een der Gouverneurs, van het Provinciaal Bestuur van *Friesland* inlichtingen heeft verzocht, hoedanig hier de inrigting was der Grietenij-besturen, dewijl de lastigheid, kostbaarheid en omslagtigheid van het groot aantal kleine

(*) Zie de bewijsstukken van het aangevoerde in het *Bijvoegsel tot het Staatsblad*, 1828, 530, 999; 1829, 286; 1831, 488; LUTTENBERG, *Bestuur in de Gemeenten*, 186, 203.

gemeenten in die provincie hem op het denkbeeld hadden gebragt, een aantal bijeen te voegen en onder één bestuur te brengen. Wie weet dus wat gebeuren zal, en of niet eenmaal in alle provinciën dergelijke distrikten of groote gemeenten ingevoerd zullen worden als hier bestaan, als hier de goedkeuring van het Provinciaal Bestuur verdienen. Eene waarheid is toch, dat de Gouverneur van *Noord-Holland* dagelijks, behalve met de Stedelijke, met 136 plattelands-besturen heeft te corresponderen en bij elke aanschrijving daartoe 136 ex. noodig heeft; terwijl de Gouverneur van *Friesland* met veel meer gemak en minder kosten met 32 besturen op het land correspondeert en hun aanschrijvingen toezendt (*). En hebben wij boven niet gezien, dat die 136 Gemeenten nog meer kosten van bestuur vereischen dan de 32 Grietenijen in *Friesland*? — Behoeven wij meer te zeggen?

B. Ten anderen zullen wij de bezwaren overwegen, welke er tegen de *personen* en het personeel gedrag der Grietmannen gemaakt zijn. Een onderwerp, teeder van aard, doch van hoog belang, omdat wij de zedelijkheid van een Bestuurder op even hoogen prijs stellen als zijne bekwaamheid, en omdat wij de leer niet zijn toegedaan van hen, die al te onbedacht durven zeggen: dat er een ander niets aan gelegen ligt hoedanig het godsdienstig, zedelijk en huiselijk leven zij van een Bestuurder, indien hij slechts een goed ambtenaar is.

Voor wij deswege in bijzonderheden treden, moeten wij *dit* argument voorop zetten: Als een Grietman, niet naar het oordeel van enkele personen, maar van het algemeen, of van de voornaamste en geachtste inwoners eener Grietenij,

(*) Als men in vergelijking van kosten wil komen (onverschillig uit welke kas die voldaan worden), dan moet ook hieruit blijken, dat, al ware het dat de Grietenij-besturen meer kostten, het Provinciaal Bestuur van *Friesland* voor de correspondentie met 30 gemeenten veel minder kosten noodig is dan het Gouvernement van *Noord-Holland* met 136 gemeenten. Dat spreekt immers als een boek! — Al ware het dus, dat men zekerheid had, de gemeenten goedkoop te kunnen besturen, dan zou de uitgewonnene som welligt weer benoodigd zijn voor het Prov. Bestuur, dat grooter personeel en veel meer moeite zou vereischen; gezwezen van den last en zorg, om zulk een aantal personen, niet gewoon te besturen en met vele takken van administratie onbekend, te leiden, te onderrigten en te controleren. Heeft men dit alles wel voorzien?

niet eene enkele maal (want hij is mensch), maar voortdurend dwaalt, of verkeerd handelt, of de belangen der Grietenij door traagheid of onachtzaamheid verwaarloost, en onwaardig geacht wordt, het vertrouwen der ingezetenen langer te genieten en aan het hoofd der gemeente te blijven, — is het dan met de bescheidenheid, voorzigtigheid en regtvaardigheid overeen te brengen, dat men hem onverhoord veroordeele en door hatelijke aantijgingen in de Couranten aan de kaak stelle? — dat men hem aan de bespotting van publiek prijs geve, en hem van de eer, de achting en het vertrouwen trachte te berooven dergenen, waarover hij wettig gesteld is? — Is het billijk, dat men dan de verkeerdheid van een enkel persoon wijte aan *alle* Grietmannen, en hun eervollen stand verdacht en veracht make? — Of is het, in al die vooronderstelde gevallen (wanneer men als ingezetene waardig handelen en door onbehoorlijke daden niet zelf zijn regt verliezen wil) niet pligtmatig, dat men dan zijne bezwaren met bescheiden ernst regelregt aan den Koning zende, opdat Z. M. kan onderzoeken of de feiten van dat belang zijn, dat die Grietman of afgezet of niet weder benoemd worde? Doet men dit niet, dan wijte men de gevolgen aan zich zelve, en klage niet verder. Doet men het al, en laat de Regering zulke personen in hunne betrekkingen blijven, of benoemt zij onbekwame of verkeerde personen, dan wijte men de gevolgen daarvan niet aan het Grietmans-ambt, maar aan de Regering, die daarvoor aansprakelijk is en blijft, en tot wien men zich elken dag kan wenden, om herstel van bezwaren te verzoeken. Die Regering heeft, zegt men, reeds te lang *enkele* Grietmannen, die stof tot ergernis geven, in hunne betrekkingen gelaten. Ongelukkig heeft zulks thans het nadeel veroorzaakt, dat die *enkelen* voet gegeven hebben aan klagten, welke, ter kwader trouw voorgedragen, op *alle* Grietmannen en hun ambt worden toegepast.

Bovendien, de Grietmannen zijn *menschen*, en wel *faalbare menschen*, meest uit den eersten stand, die over het algemeen door hunne afkomst, opleiding of studiën meestal veel hooger staan, meer ontwikkeld zijn en ten aanzien der algemeene belangen veel verder zien, dan even faalbare menschen uit den tweeden of derden stand. Met de deugden en voorregten staan zij natuurlijk ook bloot aan het gevaar der ondeugden en gebreken, waartoe elke, maar bijzonder de aanzienlijke stand de verzoeking openstelt. Aan hen wordt

alles geweten, en men is onbillijk genoeg van hen eene mate van zedelijkheid, bekwaamheid en volmaaktheid te vorderen, welke hun ergste benijders zelve niet bezitten. Als nu *Friesland* eens verdeeld wierd in 80 Gemeenten, zouden dan die 80 Burgemeesters meer volmaakte menschen zijn dan deze 30 Grietmannen? En wel 80 personen uit den tweeden en derden, ja welligt vierden stand, die bij de algemeene achting veel minder belang hebben, en die, minder hoog geplaatst en in het oog vallende, zich ook veel minder zullen bekommeren, hoe het publiek over hen en hunne gedragingen denkt. Zijn alle deze waarheden wel rijpelijk genoeg overdacht, vóór dat men de zaak en tevens zoo vele achtenswaardige personen veroordeelde?

Ja, luide en krachtig willen wij het zeggen en doen opmerken, dat, met weinige uitzonderingen, alle Grietmannen achtenswaardige, geschikte en daaronder zelfs uitstekende personen zijn, die eerbied en vertrouwen verdienen van allen, welke tot hen in betrekking staan; die de belangen van hunne Grietenij met bekwaamheid en ijver behartigen, en die men als zoodanig moet leeren kennen, om hun achting en erkentenis toe te dragen. Zijn er andere, overigens brave mannen, die, welligt uit liefde tot hunne bloemen of boeken, de zorg voor het in orde houden van wegen, voetpaden enz. verzuimen, — men make onderscheid tusschen hen en diegenen, welke uit traagheid en onwil de zaken der grietenij verwaarloozen. — Trots en onheuschheid heeft men als eene reden van klage tegen hen aangevoerd. Wij willen het gelooven, dat er enkele bestaan, die zich hieraan schuldig maken; die, uit gebrek aan populariteit en menschenkennis, uit aangeborene hoogheid en stugheid van karakter, niet die verstandige leiding aan innemende manieren paren, met welke sommigen bij hunne onderhoorigen wonderen weten te verrigten. Zoo zeer wij dit toestemmen, zoo zeer willen wij ook opgemerkt hebben, dat dit enkele *uitzonderingen* zijn, en dat verre het meereendeel, door hunne gemeenzaamheid, heuschheid, inschikkelijkheid en hartelijken omgang met hunne ingezetenen, de voorwerpen zijn van eene liefde en verknochtheid, waarvan wij treffende proeven hebben gezien. Daar is toch geen regel zonder uitzondering.

Trots en onheuschheid, wij willen er nogmaals op terugkomen, omdat deze hatelijke ondeugden geene ergere vijanden kunnen hebben dan in ons-zelven. Met al den gloed eener felle verontwaardiging verfoeijen wij de verach-

telijke hooghartigheid en domme trots, welke zoovele onwaardige leden eener christelijke maatschappij ontsieren, vooral wanneer die leidt tot onheusche handelingen, en eene beleedigende verheffing en valschen waan van meerderheid, uit hoofde van geboorte, aanzien, gezag of geld. Zij zijn onduldbaar voor den man van karakter, die zijne waarde gevoelt, en dien daardoor een smaad wordt aangedaan, waarover hij zich niet anders kan wreken, dan door den trotschaard met onchristelijken haat te haten, te bespotten, en, zoo hij daartoe in de gelegenheid komt, op zijne beurt te kwellen en te beleedigen. Van dat alles zijn, helaas, te vele voorbeelden aanwezig in ons onvolkomen en dikwijls kinderachtig maatschappelijk leven, inzonderheid in de steden. Maar wij beroepen ons op U, die in de gelegenheid waart, nagenoeg alle Grietmannen te leeren kennen, of het weer geene enkele is, waarover wij ons deswege hebben te beklagen; — of niet verre de meesten zich door het tegendeel onderscheiden, en blijken geven, dat zij door hoogere beschaving en meerdere ontwikkeling verheven zijn boven de inbeelding en zelfverheffing van het onverstand? Wij beroepen ons op U, die omgang met vele menschen in deze provincie hadt, of gij dien trots niet veel minder bij de Grietmannen en de eigenlijke grooten in *Friesland* vindt, dan bij die zoogenaamde grooten, of familiën van den tweeden rang, die door handel, aanhuwelyking of erfenis in het bezit van vermogen zijn gekomen, en die zich nu een air van hoogheid en verheffing boven den deftigen burgerstand trachten te geven, waardoor zoovelen hunner beleedigend worden en ten spot verstrekken van het algemeen, dat hun nog niet dien rang wil toekennen, welken zij zich trachten aan te matigen. Van eene trotsche en onheusche bejegening dezer zoogenaamde grooten hebben wij althans veel meer last en hinder gehad dan van den adel en de eigenlijke grooten dezer provincie.

Wij waarschuwen er te meer voor, omdat, indien de Grietenijen door Gemeenten wierden vervangen, vele leden van dezen volgenden stand, die thans in geene betrekking van Grietman geplaatst worden, dan welligt moeite zullen doen, om als Burgemeester aan het hoofd eener gemeente geplaatst te worden; en het zal te bezien staan, of de grief over trotsch- en onheuschheid dan niet meer algemeen met verdubbelde zwaarte zal gevoeld worden.

Wij moeten ten slotte nog over eene zaak spreken , welke te dikwijls en met te weinig grond als eene grief is voorgedragen.

De omstandigheid , dat somtijds personen uit de zelfde familie elkander in het Grietmans-ambt zijn opgevolgd , heeft aan die betrekking bij sommigen een denkbeeld van erfelijkheid , van nepotismus en familie-regering verknocht. Voor 1795 , toen die geslachten , wegens aanzienlijk grondbezit , het grootste getal stemmen der meerderheid van de dorpen eener Grietenij in hunne magt hadden , moest dit natuurlijk het geval zijn ; maar thans is zoodanig erfregt met de beginselen van het tegenwoordig staatsbestuur in luide wederspraak. Doch , in weerwil daarvan , durven wij te vragen : of het algemeen en bijzonder belang der ingezetenen niet inderdaad bevorderd wordt , wanneer bij voorkeur gekozen wordt de zoon , die den vader , of de neef , die den oom wensch op te volgen in het bestuur van eene grietenij , waarin hij geboren en opgevoed werd , waarin hij al de ingezetenen en hun karakter en belangen kent , en waarin hij vele eigendommen bezit , zoodat hij bij haar wel- of kwalijk varen groot belang heeft ; voorondersteld , namelijk , dat hij in kunde en bekwaamheid niet achtersta bij iemand , die in Grietenij niets bezit en haar en hare bewoners overigens vreemd is ? De ingezetenen en ook het vaderland zullen daardoor het best gediend worden. Het is den dorpeling , den landbouwer in het algemeen , eigen , dat hij niet alleen liever wordt bestuurd door hen , die hij in aanzien en afkomst boven zich verheven acht , wiens voorvaderen ook zijne voorouders reeds als zoodanig hebben gerespecteerd , dan door iemand , met wien hij in afkomst , stand en middelen gelijk staat ; maar hij verlangt ook , dat de Grietman niet uitsluitend leve van de Grietenij ; dat hij door aanwending van eigen vermogen tot de welvaart der gemeente toebrengt. Hij ziet gaarne , dat een braaf lid eener achtenswaardige familie opvolger worde van hem , die jaren lang het bestuur naar eisch vervulde , voor der ingezetenen belang opkwam , en aan wien men zich verplicht en verknocht gevoelt. — Men moet met de geaardheid der Friesche landlieden bekend zijn , en weten met hoevele sterke banden zij aan sommige aanzienlijke geslachten verbonden zijn , om van de juistheid dezer beschouwing overtuigd te zijn. Zoo de regtstreeksche verkiezingen of ook op keuze van een Grietman wierden toegepast , zouden welligt de meeste Grietenijen bewijzen geven van de gegrondheid onzer bewering.

Hoezeer wij vrijzinnige beginselen voorstaan, meenen wij toch der onpartijdigheid verpligt te zijn, deze zienswijze omtrent dit onderwerp mede te deelen, omdat velen, die de zaak niet overwogen hebben, dikwijls enkel uit vooroordeel daartegen ijveren.

III.

Welke veranderingen worden door hen, die bezwaren tegen de Grietenij-besturen inbrengen, gewenscht, en wat zouden van die veranderingen de gevolgen kunnen zijn?

Hebben wij de eerste bezwaren, omtrent de kostbaarheid en te groote uitgestrektheid der Grietenij-besturen overwogen en ligt bevonden, en kunnen de tweede, omtrent de personen, in alle andere provinciën en omtrent elke andere wijze van beheer ook van toepassing zijn, — het gezond verstand der Friezen in het algemeen erkent dit te zeer, en is te wel overtuigd, dat er omtrent alle vormen van bestuur dergelijke bezwaren gemaakt kunnen worden, — dan dat de klagten daarover *algemeen* zouden zijn. Een paar jonge Advokaten en hunne vrienden mogen »Vrieslandt, dat nu ghe-»rust is, in roere (zoeken te) stellen,» en door hatelijke artikels in de Couranten hunne meening als eene volksstem voordragen, — het is er verre af, dat hunne stemmen die algemeene weerklank vonden, welke men had mogen verwachten, indien de afschaffing van de Grietenijen inderdaad een volkswensch was en door velen, bijzonder door de groote massa bewoners van het land, werd gedeeld. Bij de Bijeenkomst der Kiesbevoegden en anderen, op den 2 November 1848 in de Concertzaal te *Leeuwarden*, is echter in het Programma, door eene vroeger benoemde Commissie voorgesteld, bevattende vereischten, welke men in een te verkiezen Vertegenwoordiger wenschte, onder andere ook dit artikel opgenomen, dat zulk een vertegenwoordiger »een voor-»stander moet zijn van het beginsel, dat de gemeente-be-»sturen in alle provinciën op eenparigen voet moeten worden »geregeld.»

Daar dit Programma en dus ook dit artikel door de meer-

derheid is *verworpen*, zoo blijkt daaruit feitelijk, dat ook de afschaffing van de Grietenijen niet in den geest valt dier weldenkende Friezen, welke de meerderheid uitmaakten. Wij weten echter nu, dat de minderheid verlangde, dat de Grietenij-besturen vervangen worden door Gemeenten met Burgemeesters aan het hoofd, zoo als in alle andere provinciën het geval is.

Men vergunne ons, tegen dit verlangen en dat artikel van het Programma het volgende aan te voeren:

1. Dat men *naar de woorden* hiermede iets wil, dat reeds bestaat: want wij hebben het hier vóór bereids aangetoond, dat het *bestuur* der plattelands-gemeenten in alle gewesten reeds op een eenparigen voet is geregeld.

2. Dat de ontwerpers van dat Programma zulks hebben geweten, en dus of de waarheid verzwegen, of zich verkeerd uitgedrukt, of ter kwader trouw gehandeld hebben, door anderen het tegendeel wijs te maken.

3. Dat, indien die ontwerpers zulks niet geweten hebben, zij eene onkunde verraden, welke hunne onbevoegdheid aantoon, om hunne vermeende wijsheid op zulk een hoogen toon als de éénige waarheid te verkondigen.

4. Dat zij, in het eerste geval, iets anders kunnen bedoeld hebben dan in die woorden is uitgedrukt: want, daar de eenparige *voet van bestuur* overal bestaat, kunnen zij welligt het oog gehad hebben op den *naam* en den *omvang* der Gemeenten, welke in *Friesland* eenigzins anders zijn dan elders.

5. Dat het verschil van *naam* te onbeduidend is, om een voorwerp van overweging uit te maken; doch dat de *omvang* der Gemeenten in *Friesland* reeds bewezen is in den vorm der Grietenijen voordeelen op te leveren, naar welke andere provinciën trachten (*).

(*) Wij achten ons verplicht deze bewijzen tegen dat art. nog te moeten mededeelen, ook nadat de onvolledige en verkeerde uitdrukkingen van dat Programma eene uitlegging noodig hadden, welke geplaatst is in de *Prov. Friesche Courant* van 16 Nov. Daaruit blijkt, dat men in andere provinciën grootere en in *Friesland* kleinere gemeenten, en alzoo eene geheel nieuwe verdeeling verlangt. Waarom is die meening der voorstellers in dat art. niet dadelijk beter uitgedrukt? 't Is alsof men er nu deze uitlegging aan wil geven. Evenzoo het art. *Afschaffing van alle monopolien*, hetwelk men nu uitlegt: dat het *beginsel* van alle monopolien bedoeld is, zoodat men de afschaffing van de *monopolien* der Bank en der Handelmaatschappij, en niet

Maar uit welk beginsel of *waarom* wil men dan verandering?

1. *Uit zucht naar verandering*, om af te breken, te verwerpen; uit een geest van tegenstrevigheid en betweterij, van afkeuring en hatelijke voorstelling, zelfs van de beste zaken, zoodat men met genoeg elke gelegenheid te baat neemt, om op de regering of de regenten te schimpen, om bewijs van verstand te geven enz. — O, mogten toch de beroeringen der volken van *Duitschland*, die hunne beste krachten verspillen aan ijdele hersenschimmen, ja die zich zelven en anderen vermoorden, om —? ons ten voorbeelde zijn!

2. *Uit zucht tot bezuiniging*; doch wij hebben reeds aangetoond, dat dit welligt denkbeeldig is, en dat de gemeente-besturen van sommige andere provinciën nog kostbaarder zijn. Wij hebben tevens gewezen op het gevaar daarvan, en dat vele Grietenijen hunne eigene glazen zouden inslaan; als ze den Grietman verdreven, die soms 3 a 6 maal meer verteert en der Grietenij *aanbrengt* dan hij van haar *geniet*; ja, die soms meer belasting betaalt dan zijn traktement bedraagt. Ook houde men in het oog, dat eene provincie met uitgestrekte heidevelden minder zorg en toezigt vereischt dan eene provincie als *Friesland*, die bijna overal bewoond en, zoo als men weleens zegt, bezaaid is met zoovele dorpen als er dagen in het jaar zijn. Indien eens alle Grietmannen te gelijk besloten, om jaarlijks *f* 800— van hun traktement af te staan, dan zou zeker algemeene

de vernietiging dier lichamen zelve wil. (Wij herstellen dus hiermede nog tijdig het aangevoerde in de noot op bl. 5.) Maar is het nu »heusch», om ieder, die genoemde duistere artikelen zonder deze uitlegging verkeerd opvatte, voor »een dwaas of »een ellendeling» uit te schelden? (Wij hebben altijd hooren zeggen, dat hij, die schold, zijne zaak verloren had.) Verraden de »liberalen» daarmede niet hun onvermogen, als zij, illiberaal genoeg, zich met scheldwoorden behelpen; als zij andere vereenigingen van achtenswaardige mannen (in dat zelfde No.) eene »coterie» noemen, en op »reactionaire bedoelingen, trans- »actie-geest, mannen van behoud» enz. schimpen, en de welmeenende pogingen tot »gematigden vooruitgang» van dezen in een hatelijk licht stellen? Wij waarschuwen tegen menschen, die zich zulke onbetamelijke vrijheden veroorlooven; die anderen niet half zoo veel vrijheid gunnen, als zij nemen. Welk eene vrijheid is het dus, die zulke »liberale» mannen voorstaan? en wat vruchten zou het volk daarvan trekken, als het heerschen eens in hunne magt stond?

lof hun deel worden ; dan zouden alle bezwaren zwijgen ; dan zou er geen volmaakter bestuur zijn. Alzoo een *bewijs*, dat men noch tegen deze *wijze van Bestuur*, noch tegen de *Bestuurders* gegronde bezwaren heeft, en enkel op hunne bezoldiging den geest van bezuiniging wil toegepast hebben, al steunt die bezuiniging, gelijk wij boven bewezen, ook op verkeerde gronden. Hoe bekrompen !

Er is nog iets, waar men misschien nog niet op heeft gelet. Als men bezuinigen wil, dan moet dit ook de moeite waard zijn, en ten minste de helft uitwinnen. Volgens bl. 14 bedragen nu de kosten der 32 Grietenijen ongeveer *f* 120,000 in 't jaar. Neem die som nu op de helft of *f* 60,000, en verdeel *Friesland* in 80 kleine Gemeenten, voor hoeveel zal dan elke Gemeente bestuurd moeten worden? Antwoord: voor 750 gulden! En uit dit sommetje zullen een Burgemeester, Secretaris, Ontvanger, Gemeente-raden, Klerken, Veldwachters en anderen bezoldigd-, en de kosten van boeken, papier, registers en overig materiëel en wat verder tot het Huishoudelijk Bestuur behoort, betaald moeten worden! Dat zal dus schraal omkomen! — Neen, neen, dat is beneden de waardigheid van eene provincie, welke inwendig zoo veel fonds bezit en uitwendig zoo veel vertooning van welvaart maakt. Neen, die karigheid zou erg afsteken bij den schat aan goud, welke de boerinnen alleen aan het hoofd dragen, en waarvoor men wel uitgaven over heeft, terwijl men klaagt over belastingen. Neen, zulk een schraal bestuurje heeft kracht, magt noch heerlijkheid. Dan liever geheel geen bestuur, opdat ieder doen en laten kan wat hij wil!? Dat zou nog meer bezuinigen, niet waar?

3. *Uit zucht naar vereenvoudiging.* Speelt men dan met woorden door zulke valsche voorstellingen? Nu zijn hier 32 Grietenijen, naar eene verdeling, welke op den aard en de natuurlijke gesteldheid van den bodem sinds eeuwen gegrond is; die eigen geworden zijn aan de ingezetenen, wier belangen en inzichten met die verdeling overeenstemmen; die door het Provinciaal Bestuur als de beste, gemakkelijkste, eenvoudigste en aan deze provincie voegende besturen goedgekeurd worden: — en, onder den schijn van vrijzinnige gevoelens voor te staan, wil men in dagen van beroering, zonder bezadigd overleg of vergelijkend onderzoek, een plattelands-bestuur, waardoor *Friesland* zou versnipperd worden in ongeveer 80 kleine Gemeenten met 80 Burgemeesters, met 80 Secretarissen en 4 of 5 maal zoo vele

leden van het Gemeente-bestuur. Is dit vereenvoudigen?

4. *Uit zucht naar gezag*, op hoop, om dan zelf eens aan het hoofd des bestuurs te komen, schijnen enkelen dus te ijveren: want SALLUSTIUS (*de Conjur. Catil.* cap. 37) heeft het reeds opgemerkt, dat er, vooral in dagen van woeling, altijd menschen gevonden worden, die de aanzienlijken benijden, de geringen verheffen, het oude haten, het nieuwe verlangen en alles veranderd willen hebben, omdat zij, niets kunnende verliezen, bij elke verandering kans hebben te winnen. » Zoo velen hebben nu reeds zoo lang op het kussen gezeten; dat zij nu ook eens plaats maken voor een ander, » voert men welligt aan. Schoone leer en zuiver beginsel, om voor het belang des volks werkzaam te zijn!

5. *Uit volksbejag*, om de gunst en voorspraak, ook bij de aanstaande verkiezingen, van den *talrijken* burger- en boerenstand te verwerven, bedient men zich van dit middel, om laag te vallen op den aanzienlijken stand en om als in de bres te springen voor het belang der middelklasse, alsof die te lang verongelijkt en zelfs verdrukt ware geworden. Men zou het traktement van den Grietman met 1000 of 800 Gld. willen bekrimpen, om daardoor lasten te verlichten, welke meest gedragen worden door voorname landbouwers, die in de laatste jaren zulke hooge prijzen voor hunne voortbrengselen hebben gemaakt, dat sommigen door dien voorspoed eigenwijs, zelfverheffend en nog inhaliger geworden zijn dan ze vroeger waren.

6. *Uit zucht tot verbetering*. Zoo dit uw oogmerk is, reiken wij u de hand, omdat ook wij het zelfde doel beoogen, maar niet door middel van slooping of omkeering van hetgeen bestaat, maar door verstandige pogingen tot herstel van hetgeen naar de veranderde behoeften des tijds verbeterd kan en ook zal worden, als wij elkander maar met goede redenen verstaan. Een wijs Engelsch Staatsman, MARVELL is zijn naam, heeft voortreffelijk gezegd, en uitgedrukt wat wij wenschen: » Alle Besturen en Maatschappijen nemen, in het verloop van een langen tijd, afwijkingen en misbruiken aan, terwijl menig punt der oorspronkelijke instellingen afslijt. Daarom was het in alle eeuwen ware wijsheid, op geschikte tijdpunten, alle zulke dwalingen, gebreken of buitensporigheden, die ongevoelig bij het Bestuur zijn ingeslopen, te herzien; het geheel te wijzigen naar de veranderde omstandigheden; het stof van de raderen af te borstelen en ze op nieuw te smeren, of, zoo

't raadzaam zij, een nieuw stel raderen te kiezen. En deze hervorming kan hoogst gemakkelijk en zonder de minste stoornis door de maatschappij zelve volbragt worden."

Zijt ge dus bevoegd, dat is, hebt ge genoegzame kennis van zaken, ei, wees dan zoo goed, en bewijs uw vaderland de dienst, door zulke middelen van verbetering met bedaarde en duidelijke woorden aan de Hooge Regering voor te dragen, en heb genoegzaam vertrouwen op hare regtvaardigheid en welwillendheid, dat zij uwe goede bedoeling onderzoeken en, zoo het mogelijk of raadzaam zij, daaraan voldoen zal. Dát is de koninklijke weg, waarmede gij eere zult inleggen en uw vaderland verpligten!

Want wat zullen de *gevolgen* worden van zoo groote omkeering in de *verdeeling van de gemeenten* op het platteland in *Friesland*? Wij hebben reeds dikwijls bij ons vorig betoog daarop gewezen, en voegen daarbij nu nog het volgende.

Dat wij zeer in twijfel trekken, of door eene versnippering van dit gewest in een 80-tal kleine Gemeenten de minst kostbaarheid en eenvoudigheid der administratie zal worden bevorderd. Het tegendeel is veel meer vermoedelijk, dewijl het personeel zoo veel grooter moet zijn. Word de tegenwoordige of eene mindere som der kosten van bestuur dán over allen omgeslagen, ieder zal daarvan zoo weinig bekomen, dat wij veilig durven voorspellen, spoedig klagten te zullen hooren over de karige bezoldiging van noodzakelijke ambtenaren in eene zoo rijke provincie. Als zij, die in het bestuur geplaatst zijn, niet eene redelijke gemoetkoming erlangen voor hunne zorg en moeite, stelt men hen dan niet in verzoeking, om zich op eene andere wijze voordeelen te verschaffen ten nadeele der gemeente? Is dat gevaar niet groot? Als de belooning niet billijk en een Burgemeester of Secretaris verplicht is, een ander beroep daarbij uit te oefenen, zullen zij dan van het ambt niet veel minder hoofdzakelijk maken dan van hun middel van bestaan? Want de eerste familiën, die van eigene bezittingen ruim kunnen leven, zullen kwalijk overal het Burgemeesterschap willen aangaarden, en zich vernederen en gelijk stellen met een vornaam, doch onbedreven landbouwer of zelfs kastelein, welke aan het hoofd staat eener naburige gemeente. Zeker kunnen wij vooronderstellen, dat, al mogen er dan 40 Heeren aan het bestuur komen, men ook genoodzaakt zal zijn, daarbij

40 Boeren te kiezen; — en wat er van die *boeren-regering* zal worden; hoe weinigen er zullen gevonden worden, die op der hoogte staan, om de algemeene belangen te kunnen beoordeelen en behartigen; hoe velen uit bekrompenheid en onkunde zullen dwalen; en de uitvoering van heilzame maatregelen, waarvan zij het gewigt niet kunnen inzien, zullen tegenwerken; — hoe velen, die alles aan den Secretaris zullen overlaten, die op hunnen naam handelt, omdat zij geene kennis van administrative zaken hebben en geene bedrevenheid, om er zich in te redden; — hoe velen, die spoedig onder deze proef zullen bezwijken en van de eere afzien, om den naam van Burgemeester te dragen, zoodat men eerlang moeite zal hebben, in vele gemeenten geschikte personen te vinden: — dit alles en nog veel meer zal de tijd leeren. Die proef kan duur te staan komen!

Boerenregering? Men wane niet, dat wij laag vallen op onzen boerenstand, en hem in minachting pogen te brengen. Dat zij verre! Wij zijn overtuigd, dat onze voornaamste landbouwers meest allen beste, brave en in hun bedrijf zeer bekwame menschen zijn, die als zoodanig achting verdienen. Maar wij trekken in twijfel, of zij wel in staat zullen zijn, om, in verband met de Hooge Regering en het Provinciaal Bestuur, het land naar de behoeften des tijds zóó te besturen, dat het beleid der zaken geen nadeel lijde; dat de rust, de veiligheid, de welvaart en andere belangen der ingezetenen niet gekrenkt, maar bevorderd worden. Wij betwisten het, dat zij genoegzame kennis zouden hebben, om al de menigte wetten, reglementen, besluiten, aanschrijvingen enz. op het openbaar bestuur, de politie, belastingen, regten, accijnsen, militie, schutterijen, kerkelijke administratie, comptabiliteit, armwezen, statistiek, registratie en allerlei dagelijks voorkomende zaken, te begrijpen, te onthouden, en, waar het zoo dikwijls op aankomt, te verdedigen en verstandig toe te passen. Wij gelooven, dat velen zich ongemakkelijk, ja verlegen zullen bevinden, bij het ontvangen eener missive, waarin wordt gesproken van *statistische renseignementen* omtrent het *pauperisme*, of van *comptabiliteit* en *verificatoire stukken*, of van het *maximum* en *minimum*, *authentiseren*, *recognitien*, *retro-acta*, *individuen* en andere in administrative zaken *eventueel* dagelijks voorkomende woorden en termen.

Ja, wij doen meer: wij trekken zelfs in twijfel of de

landbewoners wel hunne *eigene* belangen zullen kennen en voorstaan, en wij vinden daarvoor een bewijs in het feit, dat *de zelfde* beste, brave en in hun bedrijf zeer bekwame landbouwers van *het Bildt*, die in December 1846 een door hunnen Grietman voor hen en in hun belang gesteld Adres aan de Tweede Kamer der Staten Generaal hebben *geteekend*, ten einde » dringend te verzoeken, om de wet » tot *in standhouding* van den graanbouw, van 1835, ge- » heel in werking te *behouden*, opdat niet roekeloos de » voornaamste bron van ons volksbestaan, de Landbouw en » daaronder de graanbouw, aan den speculatie-geest of aan » de onbepaalde mededinging van vreemden worde opgeof- » ferd, » (bl. 3 van dat Adres) — dat men die zelfde personen in de vermelde Bijeenkomst van den 2 November 1848 tot veler verbazing luid-op heeft hooren stemmen voor het beginsel van *Algeheele vrijheid van handel*. Met regt mogt een oud-lid der Staten Generaal, die vroeger in tegen-gestelden zin voor hunne belangen had geijverd, hen afvragen, of zij wel wisten wat zij deden, door zoo onberaden hun eigen doodvonnis te onderteekenen (*). Geven zij niet den schijn om te vermoeden, dat zij door politieke vergaderingen en democratische redevoueringen » van die met hen » gesindt syn, — voor hun belang verblindt syn » ?

Geven zulken niet den schijn, dat de vruchtbaarheid en voorspoed, met welke God jaarlijks hunne velden zegent, hen opgeblazen, onhandelbaar, eigenwijs en wederstrevig maakt? Wij zouden eerbied hebben voor de vrijzinnige, doch soms ultra-liberale beginselen, welke zij prediken en op hoogen toon verkondigen, indien zij blijken droegen de vruchten te zijn van diep doordenken, ondervinding, kennis en bekwaamheid, uit behoefte van oogenblik, om d a t a n d e r e n z w i j g e n, met vertrouwen en bescheidenheid voor te dragen. Het zou de eerste maal niet zijn, dat menschen, die in een stand verkeerden, waarin zij, ter voldoening aan buitengewone behoeften of weelde, uit hunnen overvloed

(*) Ten bewijze, dat personen, door de politiek ingenomen, vaak blijken geven, dat zij als in een roes verkeerden of dat hun verstand stilstaat, verhaalt men, dat in eene der laatste bijeenkomsten van de » liberale mannen » te *Leeuwarden* zich ook personen bevonden, die niet kiesbevoegd waren, en dat dit opgemerkt werd door den Secretaris, die vergat, dat hij in het zelfde geval verkeerde, toen hij die opmerking mededeelde aan den President, die daarin met hem gelijk stond.

weinig kunnen besteden, door rijkdom balsturig, lastig, eigenzinnig en meer worden, waarvan de geschiedenis gewaagt.

En in dien tijd van voorspoed der landbouwers klaagt men op het land over de kosten van het bestuur, terwijl dat bestuur zoo hóóg noodig bekwame menschen vereischt bij de omstandigheid, dat de armoede toeneemt; — toeneemt, omdat ook de bevolking vermeerdert, en sommige rijke landbouwers dáárin juist aanleiding vinden, om meer volk tegen geringer daghuur, ja zelfs voor den kost, te kunnen bekomen, en die alzoo woekeren met den nood van hen, die in den zomer tegen een schraal loon zich afslooven, om den rijken boer een rijken oogst te bereiden en binnen te brengen, — ten einde in den winter te verhongeren, als die zelfde boer niet *verplicht* werd hen mede te onderhouden. Daar zijn er onder hen, die het geheele of halve traktement van een Grietman (die insgelijks ruim moet bijdragen) ook willen bezigen, om het den armen te kunnen geven, zeker *opdat* men dan *zelf minder* in den omslag zou behoeven te dragen! Maar dán ook zou men de gemeente van een hoofd berooven, dat dáár kennelijk ontbroken heeft, waar in de heerlijkste oorden de meeste armoede, maar ook de meeste rijkdom en inhalige gierigheid bij vele boeren heerscht. Landbouwers! wij willen niemand beleedigen, maar de waarheid moet soms gezegd worden: *dat* zijn gebreken, die niet denkbeeldig zijn, maar bestaan, die in uwen eigen boezem wroeten. Acht het beneden u, om u door politieke raddraaijers te laten opwinden als machines, om hunne, u onbekende, bedoelingen te bereiken. Geeft ons een blijk van uw verstand, dat ge niet boos op ons wordt, als wij die waarheden wat vrij aan het licht bragten. Maar volgt — bidden wij u voor uw eigen geluk en rust — dezen goeden raad: *Vereenigt* u, om die kwalen te heelen, door spaarkassen voor de armen op te rigten, door verdeeling van arbeid, door billijke daghuren voor het gansche jaar en andere verbeteringen van maatschappelijken aard meer. Dáárvóór is op het land, in vergelijking van de steden, nog te weinig gedaan. Dát is uw terrein, dáártóe zijt gij verplicht en ook in uw eigen belang eerder geroepen, dan om het land mede te helpen regeren en de Hooge Regering te hervormen. Zoo gij u dáárbij bepaalt, zoo gij dién kanker tracht te genezen — gij zult een voortreffelijk werk doen, den edelen burger waardig. Groot zal uw lof zijn, en de God der armen, welke hunne redders met tranen zullen danken, zal

uwe christelijke pogingen zegenen! Tijdgenoot en nageslacht zal uwe namen met eere vermelden!

Bovendien, de meeste Grietenijen hebben thans een geschikt Grietenijhuis, waarvan sommige fraaije en kostbare gebouwen zijn. Deze zullen natuurlijk blijven ten behoeve der Gemeente, waarin het gebouw ligt; doch de overige Gemeenten, waarin de oude Grietenij is versnipperd, moeten ook Gemeentehuizen hebben, niet waar? Of zullen de besturen van deze verplicht zijn, zich in de eene of andere herberg te behelpen? Dan moeten er toch 50 nieuwe bureaux opgericht en de 50 vergaderzalen of kamers met het noodige voorzien worden. En dat alles kost geld, en niet minder al het materieel, boeken (Staatsbladen en Provinciale bladen voor 't minst, en deze laatste zijn er niet meer voorhanden), gedrukte stukken enz. enz. Daar zal wat toe vereischt worden! Alles tot bezuiniging en vereenvoudiging?! En hoe zal het met de retro-acta gaan? Zal het gansche archief der Grietenij gespolieerd, en aan elke Gemeente gegeven worden, wat dat gedeelte der Grietenij betreft? Elk bestuur toch moet dagelijks vroegere acten, resolutien, kohieren, leggers, keuren, rekeningen, missives, aanschrijvingen enz. nazien en gebruiken, vooral ten aanzien der in *Friesland* zoo belangrijke verplichtingen van massaal onderhoud van vaarten, wegen, bruggen enz. Blijven al deze stukken op het Grietenijhuis der oorspronkelijke gemeente, dan zullen de besturen der nieuwe gemeenten dagelijks derwaarts moeten gaan, om die stukken te raadplegen; en als de Secretaris bij dezen last onverplicht of ongeezind is, hun de vereischte inlichtingen te geven, zal er tweespalt ontstaan, en — het algemeen belang zal er bitter onder lijden. Hoe vele kleinigheden zouden wij, als zoo vele praktische bezwaren, daarbij kunnen voegen, welke te voorzien, doch niet te vermijden zijn? Dán eerst zal men klagen over ongerijf; dán zal men de dwaasheid inzien, van uit zucht naar verandering het goede oude en wel bevestigde verworpen te hebben; dán zal men uitroepen: och, hadden wij onze Grietenij-besturen terug!

Daar de naam van *Burgemeester*, of hoofd van *burgers*, die eigenlijk alleen in steden wonen, voor het hoofd van een plattelands-bestuur minder eigenaardig is, — is het niet vreemd, dat der Friezen nationaliteit en gehechtheid aan goede en gevestigde vormen den ouden en achtbaren naam

van *Grietman* liever behield dan dien tegen een oneigenaardigen naam verwisselde. Zeker is het, dat, als men het gezag in *Friesland* op het land wil bewaren, het algemeen veel meer ontzag en eerbied heeft voor den naam van *Grietman* dan van *Burgemeester*. Ligtzinnigen mogen spotten met dat ontzag, en smadelijke herinneringen aan dien naam verbinden: — die eerbied is een steun en kracht voor het gezag, ook voor de Hooge Regering, welke door dezen ambtenaar, die haar vertegenwoordigt, haar invloed op de algemeene rust en goede gezindheid der ingezetenen beter doet gelden; terwijl de geschiedkundige herinneringen, aan den naam van *Grietman* verbonden, in het algemeen, ook met enkele uitzonderingen, zoo eervol zijn, dat vele landbewoners ook dáárom aan deze betrekking eere, dankbaarheid en ontzag verbinden.

» Ja, » zal men ons tegenwerpen, » dat zijn nog de vrucht- » ten der oude *Aristocratie!* » Juist, gij hebt gelijk; wij geven het u toe; maar wij ontzeggen u het regt, om aan dien naam van *aristocratie* (eene regering van de besten, van de aanzienlijken) een meer ongunstig dan gunstig denkbeeld te hechten, en om onvoorwaardelijke voorkeur te geven aan eene *democratie* (eene regering van het volk door het volk), welke zoo vele gevaarlijke volksleiders, ook thans, voorstaan, maar die leidt tot *demolitie*, welk woord » om- » keering, vernieling, verdelging, afbreking » enz. beteekent (*).

(*) Wij willen niet te veel bewijzen, maar achten ons verplicht te doen opmerken, dat het eenige blad, waardoor men het politiek leven in dit gewest zoekt op te wekken of liever aan te vuren, de *Prov. Friesche Courant*, sedert de Redactie in handen is van hen, die zich » liberale mannen » noemen, tot nog toe niets heeft gedaan dan afbreken of demoliëren, zonder voor al de aangevallene of bestredene inrigtingen of belastingstelsels iets beters in de plaats te geven. Het publiek zij hierop bedacht, en bedenke, dat er nooit iets zoo volmaakt zal of kan komen, waarop niet dergelijke aanmerkingen te maken zijn. Wij waarschuwen voor zulke heethoofdige en onhoudbare beschouwingen te meer, omdat wij geen blad hebben, dat er tegen schrijft; omdat zij altijd het woord alléén heeft; omdat daardoor veel kwaad zaad wordt uitgestrooid, dat in een tijd van woeling welig wil opkomen; en omdat de welbekende schrijvers meer ingenomenheid met eigene begrippen toonen te bezitten, dan eerbied voor zaken en personen, dan ontzag voor gevestigde instellingen en magten, dan zucht om het wezenlijk belang des volks te behartigen.

Doch spelen wij toch niet met woorden, en evenmin met vormen, daar de geschiedenis leert, dat ook van den volmaaktsten regeringsvorm misbruik is gemaakt. Maar dat die *aristocratie*, waar zij bestaat, een veel hechter steun is voor den staat dan de *democratie*; dat zij de welvaart der ingezetenen bevordert en de bedoelingen der Hooge Regering ondersteunt; dat zij het volk zelfs *b e s c h e r m t* tegen het algemeen Bestuur; dat » zij als een bestanddeel van eene » constitutioneele staatsinrigting nuttig, zoo niet noodzakelijk » is te achten, mits zij haren grondslag niet uitsluitend » vinde in afkomst, rijkdom en vermogen, maar ook, en » wel voornamelijk, in opvoeding, verstand en braafheid;” (*) — dit willen wij bewijzen met de woorden van een uitstekend staatsman, den zoon van den grooten KEMPER (†).

» De aristocratie (zegt hij) kan eene krachtige bescherming » *aan het volk* aanbieden tegen willekeurige uitbreiding van » het centraal gezag. Het hoofd van een aanzienlijk geslacht » heeft, uit den aard der zaak, door zijnen stand in de » maatschappij, door zijn vermogen, door zijne familiever- » bindtenissen meerderen invloed dan de burgerman, die zij- » nen invloed alleen moet putten uit de kracht der waar- » heid, welke hij verdedigt. Al behoorde het misschien » ook anders te zijn in eenen volmaakten staat, dien men » vergeefs zal trachten daar te stellen, — zoo lang de maat- » schappijen blijven bestaan uit wezens, die aan den invloed » van eer of van geld onderworpen zijn, zal de invloed van » den aanzienlijke altijd meerder zijn dan van den geringere, » en hij locale aangelegenheden zullen de provinciale en » *plaatselijke belangen krachtadiger beschermd worden*, » wanneer de aristocratie in de staatsvergaderingen deel » neemt, dan indien die vergaderingen alleen bestaan uit per- » sonen uit de burgerklasse. Tegen over den aanzienlijken » *commissaris des Konings*, kan het hoofd van een aan- » zienlijk en vermogend geslacht, in den regel, uit den aard » der zaak, meerderen invloed doen gelden, dan een een- » voudig burgerman, die dikwijls de noodige *zelfstandig-*

(*) Woorden van den geachten Oud-Griffier van *Zuid-Holland*, den Heer D. J. TEN ZELDAM GANSWIJK, in zijne *Bijdragen tot het Staatsbestuur* enz. Dordr. 1847, I^e dl. bl. 491.

(†) Jhr. Mr. JERONIMO DE BOSCH KEMPER, Advocaat-Generaal bij het Prov. Gerechtshof van Noord-Holland, te *Amsterdam*, de *Tijdgenoot*, 1843, No. 52.

»heid van maatschappelijke positie mist, om zijn gevoelen »tegen den commissaris des Konings staande te houden. »Daarenboven brengt de deelneming aan de regering, door »de hoogere klassen, *inzonderheid bij de plaatselijke be-* »*sturen*, der lagere klassen der maatschappij belangrijke »voordeelen aan, welke algemeen door die lagere klassen »erkend worden, *zoodat die klassen voor het algemeen,* »*liever eene regering zien, waarin de aanzienlijken deel* »*nemen, dan eene, waaruit zij zijn uitgesloten.* De ka- »pitalisten worden, door deelneming aan de regering, meer »genoopt hunne kapitalen ten nutte van het algemeen aan »te wenden. De aanzienlijke regent stelt er prijs op, dat »hij als weldadig en mededeelzaam bij het volk bekend »worde, en bij de groote nadeelen, die een te uitgestrekte »en ongetemperde invloed der aristocratie in ons vaderland »heeft gehad, nadeelen, die tot strenge waarschuwing voor »het vervolg moeten dienen, mogen echter de voordeelen, »die de lagere standen juist door de deelneming van de »aristocratie aan de regering genoten hebben, niet uit het »oog worden verloren.

»Ruime gelegenheid tot eene goede opvoeding, de ge- »makkelijkheid van omgang, die aan de hoogere standen meer »eigen is, de onafhankelijkheid, die rijkdom aanbrengt, »kunnen er toe bijbrengen, dat bij vele betrekkingen aan- »zienlijke personen tot het waarnemen van bedieningen ge- »schikt zijn," enz.

Hoeveel stof er nog over zij, om de behandeling van dit onderwerp verder voort te zetten, wij meenen hier te moeten eindigen. Ware ons voor de samenstelling van dit geschrift meerdere tijd gegund geweest, dan deze weinige dagen, wij zouden zeker nog meer grondige bewijzen en bronnen van gezag hebben kunnen aanvoeren. Met bescheidenheid en ernst hebben wij geuit, wat wij voor waarheid meenden te moeten houden. Wij gunnen dit regt ook anderen, ook hem, wien wij als tegenschrijver verwachten: maar het zal eene proef zijn van loijaliteit en echte liberaliteit dier »liberale mannen", wanneer zij onze inzichten en onze zucht voor waarheid, regtvaardigheid en openbaar welzijn niet anders beantwoorden, dan met gelijke bescheidenheid en ernst, met gelijke zucht voor waarheid en regt.

Trekken wij ten slotte ons betoog te zamen, dan komt het resultaat onzer overwegingen hierop neder:

1. Dat de 32 Grietenij-besturen in *Friesland*, nagenoeg zes ceuwen oud, op den aard des bodems en des volks gegrond zijn, en nog een zeer geschikt plattelands-bestuur uitmaken, welks wijze van beheer, op grond van het zelfde Reglement van 1825, met de Gemeente-besturen op het land in andere provinciën overeenstemt.

2. Dat de *Grietmannen*, aan het hoofd dier Grietenij-besturen geplaatst, *de zelfde betrekking* als hoofd van het Gemeente-bestuur bekleeden als in andere provinciën de *Burgemeesters*, wier gemeenten echter in den regel veel kleiner zijn.

3. Dat het bestuur van zulk eene grootere gemeente een bekwaam en aanzienlijk persoon vereischt, zoodat deze betrekking dáárom meest door de leden der voornaamste familiën wordt bekleed.

4. Dat de klacht over de *meerdere kostbaarheid* van deze wijze van bestuur minder gegrond is dan sommigen hebben voorgewend; terwijl die kosten, welke hier door de omstandigheden ruim gecompenseerd worden, in *Noord-Holland*, en welligt ook elders, nog hooger zijn.

5. Dat de klacht over het *ongerijf* van groote gemeenten onbeduidend is, en dat daaraan te gemoet gekomen wordt; terwijl de verdeeling in Burgemeesterschappen voor het Provinciaal Bestuur veel meer *ongerijf*, moeite en kosten zou veroorzaken.

6. Dat de klacht over de *Grietmannen* slechts het gedrag van enkele personen betreft, en even zoo op Burgemeesters en op andere personen, in dergelijke betrekkingen geplaatst, zou kunnen worden toegepast.

7. Dat het onraadzaam is, de oude verdeeling in Grietenijen te doen vervangen door kleinere Gemeenten, dewijl daaraan, zonder merkelijke bezuiniging, zonder vereenvoudiging, nog grootere bezwaren zullen verbonden zijn; en dat het onderscheid niet in de wijze van bestuur, maar enkel in den naam is gelegen, aangezien het zelfde Reglement geldt voor Grietenijen en Gemeenten, enkel met verandering van benaming.

8. En dat met grond is te voorspellen, dat, indien deze verandering mogt doorgaan, daarvan voor de gemeenten geene merkbare vermindering van lasten of beter beheer is te wachten; dat het Provinciaal Bestuur daardoor veel omslagtiger, moeilijker en kostbaarder zal worden; dat de Hooge Regering dan minder waardig zal worden vertegenwoordigd, en dat de ingezetenen zelven van zulk eene verandering spoedig *belangrijke schade, groote spijt en innige smart* zullen hebben.

3 — 7 November 1848.

B I J V O E G S E L.

Het Grietmanschap in Friesland.

Kort na het schrijven van het vorenstaand verhoog, lazen wij onder bovenstaanden titel in *de Nederlander. Nieuwe Utrechtsche Courant*, van 7 November 1848, N°. 68, een artikel, tegen het zelfde stuk uit de *Prov. Friesche Courant* gerigt, daar de Redactie dit stuk onvoorzigtig had overgenomen, zonder de onwaarde daarvan te kennen.

Wij willen dat artikel hier laten volgen, omdat het kenmerkend geschreven is door een achtingswaardig Hoofd-ambtenaar, die vele jaren in *Friesland* gewoond heeft, en die in de gelegenheid was kennis van zaken op te doen.

Met het bovenschrift luidt het stuk in *de Nederlander*, hetwelk blijkbaar in haast en met verontwaardiging is gesteld, aldus:

(De redactie plaatst gaarne het hier volgend stuk. Zij verblijdt zich over de opneming van het opstet in de Provinciale Friesche Courant, nu zij daardoor gelegenheid gegeven heeft tot de wederlegging.)

De *Nederlander* heeft in N°. 67 een Artikel uit de *Prov. Friesche Courant* overgenomen.

Dat artikel is gesteld op den gewonen toon van opruijen;

het verdraait de waarheid, wanneer die waarheid het plan van den belusten volksmenner in duigen kan doen vallen; het bezigt de waarheid, om drogredenen ingang te doen vinden.

Het Grietmanschap heeft natuurlijk geld gekost. Advocaten van kwade zaken — Secretarissen van Grietenijen kosten ook veel — zeer veel!

De eersten zijn erger dan de mieren-eijers in de bosschen; de anderen zijn zeer nuttig, mits zij zich tot het werk bepalen, welks volbrenging zij bij plegtigen eed bezworen hebben, en geen misbruik van hunne betrekking maken, om zoogenaamde volksgunst te bejagen.

Een zoo wuft en tevens kwaadaardig artikel als het bedoelde, verdiende eigenlijk geene opmerkzaamheid. Maar, tot mijne verbazing, heeft de *Nederlander* dat oppervlakkig, ellendig geschrijf overgenomen, en daardoor zou die schandtaal eenige waarde kunnen verkrijgen.

Om die reden alleen wil ik opmerken:

1°. De inrigting van het Grietmanschap is weldadig voor de Gemeenten.

In plaats van kleine intriguanten in eene menigte Gemeenten, in plaats van Burgemeesters, Ontvangers, Secretarissen, die verwijderd wonen, is het Hoofd van het Gemeente-bestuur onder den naam van Grietman doorgaans een bemiddeld man, die, in de Grietenij wonende, in alle lasten grootelijks bijdraagt en vooral in de in *Friesland* zoo drukkende armen-lasten.

Meestentijds heeft hij of zijne familie een overwigtig belang bij goede en spaarzame behandeling van zaken.

Door zijnen invloed en zijne medewerking komen in de Grietenij veelal nuttige zaken tot stand, die, zonder dien onmogelijk zouden zijn.

Schaf die Grietmannen af, en schep twee of driemaal zooveel Burgemeestertjes, dan zullen gewis zeer spoedig die

familiën het platteland van *Friesland* verlaten en hunne inkomsten buiten de Grietenij gaan verteeren.

De afwezigheid der Land-lords beschouwt men gewoonlijk als de oorzaak der armoede, van den jammerlijken toestand van *Ierland* — wil men het schoone *Friesland* ook van zijne Land-lords berooven? Of moeten die groote eigenaren van het Bestuur verwijderd worden, om aan schooljongens, die een tijdlang, hunne wijsheid uit de brieven tasch van den een of ander' Notaris opdeden, het bestuur in handen te geven?

2°. Eenige weinige familiën, zegt de galachtige Candi- daat-Volksvertegenwoordiger of Burgemeester, of enz.

Zekerlijk is het getal beperkt. Maar onwaar is het, dat eenige weinige familiën bij uitsluiting tot het Grietmanschap gerechtigd worden geacht.

Men moet al zeer weinig met *Friesland* bekend zijn, of moedwillig de waarheid willen verdraaijen, om zoo iets te durven zeggen.

Ik ben wars van het noemen van namen, maar een groot aantal Grietmannen zou ik dadelijk kunnen noemen, in wier familiën vóór 1795, nimmer een Grietman geweest is.

Zelfs na 1816, zijn velen Grietman geworden, wien men dit niet toegedacht zou hebben, indien het Grietmanschap eene soort van familie-regering daarstelde.

Zeer natuurlijk is het intusschen, dat geslachten, die eeuwen lang, of gedurende veertig, vijftig en meer jaren, groote bezitters in eene Grietenij waren en daartoe blijven behooren, als ingezetenen der Grietenij grooten invloed blijven uitoefenen, mits zij door kunde en ijver voor die betrekking geschikt zijn.

Voorbeelden van uitsluiting wegens onkunde enz., zijn gemakkelijk te noemen.

Daarentegen ook andere — niet allen even prijzenswaardig,

maar waar bestaat de volmaaktheid? — van benoemingen, namelijk van een Grietman in eene hem geheel vreemde Grietenij. Hierbij moet men evenwel vragen, of onder de ingezetenen wezenlijk geschikte te vinden waren, en zoo ja, of deze wel den lastpost begeerden?

Bespottelijker opsomming als die van den vaderlandslievelingen vijand der Grietenijen, is bezwaarlijk uit te denken.

Vooreerst, is het wel zeker, dat de familiën der Grietmannen, althans niet minder dan zes a zeven maal, het bedrag der bezoldiging van den Grietman, uit hun zak in die der Ingezetenen hebben doen overgaan.

Ten andere, komt elk werkman zijn loon toe; maar indien de deelnemende bediller *pro deo* wil (pleiten?) besturen, zal hij aan *Friesland* misschien het voorbeeld van onbaatzuchtigheid geven, door eenige Grietenijen, *pro deo*, te gaan beheeren.

Dit zou zeker welgevallig zijn voor hen, die behoefte gevoelen om den kameraad lof toe te zwaaijen. Of de leden der Grietenij-raden er wel mede gediend zouden zijn, is eene tweede vraag. Ik ken er trouwens wel, die spoedig aan het spreekwoord zouden denken: »Boer, pas op je ganzen.»

Ten derde, kan die *malle* optelling voor alle betrekkingen gemaakt worden.

Hoeveel millioenen zijn niet sedert 1816, in den zak der procureurs, notarissen, regters, doctoren, enz. overgegaan?

Op de meeste betrekkingen van dien aard kan, met evenveel regt, als omtrent de Grietmannen gezegd worden, dat die gelden uit den zak der ingezetenen in die van eenige weinige familiën zijn overgegaan. Wierd de zoon al geen procureur of zaakwaarnemer, of regter of notaris, zoo als zijn vader, dan toch zag men hem, na verloop van eenigen tijd, in een of ander vak optreden. Maar in die vakken zag men, even als in den Senaat van Rome, nu en dan,

ja dikwijls »nieuwe mannen” opdagen. Zoo was het ook met de Grietmannen, en zoo zal het geregeld blijven voortgaan, *zoolang ware vrijzinnigheid* in ons gelukkig Vaderland heerschen blijft.

Ik eindig deze los weg geschreven opmerkingen, met den wensch, dat in alle gewesten van het Vaderland, alwaar de gemeenten in onkenbare deeltjes gesplitst zijn, spoedig groote gemeenten mogen worden daargesteld, en dat die gemeenten steeds zoo geschikte hoofden mogen bekomen, als waarin de Grietenijen van Friesland zich doorgaans mogten verheugen.

Utrecht, 4 Nov. 1848.

L. G. B.

L I E R Z A N G

VAN

Jhr. Willem van Haren,

GRIETMAN OP HET BILDT.

Een *Man van Eer*, die, op het pad der Braven,
De kwaade zaak verfoeid, de goede zaak bepleit;
De Vryheid met zyn bloed wil staven,
Terwyl ze half vertreden leid:

Die schrikt niet voor verwaande Dwingelanden,
Nog voor hun dreigend oog, en zwaar gefronst gelaat.
Gevangenis, nog yz're banden
Beroeren zyn geruften staat.

De onstelde Zee, nog de ongetemde Winden,
Nog ook de Lugt in Vlam, ontzetten zyn gemoed:
Hy zal zich altyd veilig vinden
Die naar zyn' Pligt en spreekt, en doet.

Het is een roem voor 't *Vaderland* te lyden,
En met standvastigheid het noodlot te ondergaan,
Dat Snoden, die de Deugd benyden,
Haar door hun Listigheid veraân.

Het mag alleen aan groote Liën gebeuren ,
 En niet aan elk die wil , om ramp en tegenspoed ,
 Geleên voor Kerk of Land , te keuren
 Gelyk een onwaardeerlyk goed.

Langs zulk een' weg , zyn onze waardste Panden ,
 De *Vryheid van Gewisse*, en de *Oppermagt der Wet*,
 Door onzer Vad'ren dapp're handen
 Op Neêrlands hoogen stoel gezet.

Op deze wijz' deên Zy , ten stryd getogen ,
 't Gelukkigst Lot voor hun' Nakomeling ontstaan.
 O , dat geen Snoden ooit vermogen
 Dat weêr te gronde te doen gaan !

Van zulk een' ramp , zie hier het ware teken :
 Wanneer men eerst zich Zelv' bezorgt , en dan 't Gemeen ;
 Wanneer men Wetten durft verbreken ,
 Of ongemerkt laat overtreên.

Ja , zo de *Wet* , in plaats van te Regeeren ,
 En de eenige Vorstin te zyn ; van haren Troon
 Geen goed beloond , geen kwaad kan weren ,
 Ten spot der stoutsten zit ten toon :

Dan moet de Deugd , de Waarheid , en de Reden ,
 Als zonder steun en heul zich buigen voor 't geweld ,
 Terwyl de woefte en boze zeden
 Met Aardsch geluk zyn vergezeld.

Wie smeed om zulk een' Bajert te doen woelen ,
 Dien rukk' de Hemel vroeg van dezen Aardkloot heen ;
 Dien doe hy vroeg de straf gevoelen
 Verrad'ren eigen en gemeen !

Laat and'ren 't goud! Laat and'ren om geschenken,
 Of grootere Ampten, zich vergrypen in hun pligt,
 En spreken, handelen, en denken
 Naar 't wenken van een trots gezigt:

Laat de Eigenbaat een's ieders hart vervoeren,
 En, zonder 't minst gevoel, gelyk een' kouden steen,
 Beletten om zich ooit te ontroeren
 Voor 's Lands belang, en voor 't Gemeen:

Of laat de Vreez', met mag're en naare wangen,
 't Hart der Regeerderen doen zidderen van schrik;
 En, als het Pluim-gediert, doen hangen
 In een' met list gewrochten strik:

O *Charidas!* gy zult met *Codrus* leven.
 Gy zult van *Decius* en *Regulus* verzeld,
 Voor altoos op de vleugels zweven
 Der Faam, als een' doorlugten Held.

Geene armoë, geen geweld zal U doen bukken,
 Al rukte de *Opperheer* de Waereld van haar' As,
 Al brak deez' ronde Kloot in stukken,
 Gy blijft dezelve *Charidas!*

Wat baat het Goud in de uitterste oogenblikken,
 Wanneer de bleke Dood een yz'ren Scepter zwaaid?
 Verjaagt het dan de nare schrikken,
 Waar mede 't doodbedde is bezaaid?

Naar HORATIUS. 1742.

Dit vers van WILLEM VAN HAREN, hier als plaatsvulling medegedeeld, is een der drie *Liersangen*, welke met zijn *Leonidas* in 1742 zijn uitgegeven in een oogenblik, dat de staatkundige

partijen in ons vaderland weifelden in de keus, of *Nederland* uit kracht der pragmatieke sanctie verplicht was, na den dood van Keizer KAREL VI, aan zijne dochter MARIA THERESIA, koningin van *Hongarije*, hulp te bieden, toen het erfregt op de keizerlijke staten haar vooral door *Frankrijk* betwist werd, — dan of men zich onzijdig en buiten gevaar zou houden. Men besloot voor dien tijd, tot een onderstand in geld. Maar toen in het volgende jaar eene nieuwe aanvraag en wel om troepen kwam, waren de gevoelens zeer verdeeld. Sommigen, die *Frankrijk* vreesden, besloten tot de onzijdigheid; maar anderen meenden, dat de goede trouw den staat verplichtte, aan de traktaten gevolg te geven en hulptroepen te zenden. VAN HAREN koos met jeugdig vuur de zijde der laatsten, en nadat hij als afgevaardigde van *Friesland* in de vergadering der Staten Generaal zijne welsprekendheid had uitgeput, om de vertegenwoordigers des volks tot zijne beginselen over te halen, nam hij zijn dichterlijk talent te baat, om ook het volk zelf met die beginselen van regtvaardigheid en goede trouw te bezielen.

Hij gaf de *Leonidas* en de *Lierzangen* in het licht, en — behaalde met deze stukken eene staatkundige zegepraal op de harten van het volk, die der dichtkunst wel bij de Grieken, maar nog nimmer in dit land was te beurt gevallen. Men verhaalt, dat binnen drie dagen honderdduizend exemplaren van deze gedichten verkocht werden. Het regende lofverzen op VAN HAREN. De opgewonden geest des volks werkte op dien hunner vertegenwoordigers, die daarom in 1743 besloten, de Koningin met 20,000 man hulptroepen bij te staan.

Men vergunne ons, hiermede de herinnering te vernieuwen aan deze schoone verzen en aan de verdiensten van een voortreffelijk dichter, uit wiens geslacht gedurende anderhalve eeuw zoo vele waardige *Grietmannen* zijn voortgesproten, die door hunne deugden en bekwaamheden den roem en de welvaart van *Friesland* zeer hebben bevorderd.
